

ΑΤΑΜΑΝΣΑ

ΟΙ ΜΑΥΡΕΣ ΦΡΟΥΡΕΣ
ΚΑΙ Η
ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΙΦΟΡΟΒΑ

...όσα είπατε παιδιά ισχύουν...

δυστική πρόοτια 2022

...στους αρνητές στράτευσης

Η παρούσα έκδοση τυπώθηκε το Μάιο του 2022 στα Γιάννινα, από την Αυτοοργανωμένη ΤΥΠογραφική Ομάδα Titivillus, και διακινείται σε στέκια και καταλήψεις, χέρι με χέρι, χωρίς αντίτιμο, με ελεύθερη συνεισφορά, έξω από εμπορευματικές σχέσεις.

Τα όποια έσοδα προκύψουν μετά την κάλυψη του κόστους έκδοσης, θα στηρίζουν ομάδες και δομές του ανταγωνιστικού κινήματος.

Ευχαριστούμε τις Ν. και Σ. για τη μετάφραση, τις Μ. και Κ. για την επιμέλεια και τον Σ. για τη σελιδοποίηση.

Για την επικοινωνία
osaeipamepalia@protonmail.com

ΑΤΑΜΑΝΣΑ
Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΙΦΟΡΟΒΑ

του Malcom Archibald

*κάτω αριστερά η Μαρία Νικιφόροβα
μαζί με τάγμα μαχνοβιτών*

-
- 11** Σημείωση πρώτη / Αντί προλόγου
 - 16** Εισαγωγή
 - 18** Η νεαρή τρομοκράτισσα
 - 21** Περιοδεία στο επαναστατικό πεδίο
 - 23** Μέρες επανάστασης στην Αγία Πετρούπολη
 - 25** Μαρούσια – Το πρόσωπο και η ακτιβίστρια
 - 28** Το Αλεξαντρόβσκ και το Γκουλιάι-Πόλε
 - 33** Η οκτωβριανή επανάσταση στην ουκρανία
 - 36** Η κοζάκικη απειλή
 - 39** Η ντροζίνα της μάχης για ελευθερία
 - 42** Οι μάχες του Γελισιάβετγκραντ
 - 49** Η μεγάλη υποχώρηση
 - 53** Δίκη στην Ταγκανρόγκ
 - 57** Δίκη στη Μόσχα
 - 60** Επιστροφή στο Γκουλιάι-Πόλε
 - 62** Επιστροφή στην παράνομη ένοπλη αντίσταση
 - 64** Η τελευταία δίκη
 - 67** Ο θρύλος συνεχίζεται
-

Σημείωση πρώτη / Αντί προλόγου

*“Οι εργάτες και οι αγρότες είναι πια ελεύθεροι,
και μη υπαγόμενοι σε οποιοδήποτε περιορισμό.*

*Εξαρτάται από τους εργάτες και τους αγρότες
πώς θα ενεργήσουν, πώς θα αυτο-οργανωθούν,
πώς θα συμφωνήσουν μεταξύ τους για όλες
τις πτυχές της ζωής τους, όπως οι ίδιοι νομίζουν...*

*Οι μαχνοβίτες δεν μπορούν να δώσουν τίποτα
περισσότερο από κάποιες συμβουλές και ενίσχυση...*

*Σε καμία περίπτωση αυτοί δεν μπορούν
ούτε επιθυμούν να κυβερνήσουν.”¹*

Η απόπειρα καταγραφής της ζωής της Μαρία Νικιφόροβα δεν είναι εύκολο εγχείρημα. Γυναίκα, αναρχική, στρατιωτική διοικήτρια των Μαύρων Φρουρών. Στο πρόσωπό της συμπυκνώνονται όλα όσα ιστορικά εκθρεύεται η εξουσία.

Η ζωή και η δράση της Μαρία Νικιφόροβα παραμένει εν πολλοίς ένα άγνωστο κεφάλαιο στη μεγάλη ιστορία του αναρχικού κινήματος. Το όνομά της δεν αναφέρεται σε κανένα βιβλίο που καταπιάνεται με τη δράση των ουκρανών αναρχικών, ούτε σε κάποιο συλλογικό τόμο για την ιστορία των αναρχικών κατά την διάρκεια της ρώσικης επανάστασης του 1917 και του εμφύλιου πολέμου που επακολούθησε. Ζώντας το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της στην παρανομία, οι αναφορές για αυτήν είναι λίγες. Μια ονομαστική μόνο αναφορά υπάρχει στις «Αναμνήσεις ενός επαναστάτη» του Β. Σερζ, εκδ. Ακυβέρνητες Πολιτείες,

¹ Αφίσα που αναρτούσαν οι μαχνοβίτες, όταν κατέφθαναν σε μια περιοχή

και άλλη μια στον πρώτο τόμο «Οι δρόμοι του Νέστορα Μαχνό», εκδ. Βαβυλωνία. Πρόσφατα κυκλοφόρησε ένα μέρος του πρωτότυπου κειμένου που αξιοποιήθηκε και για την παρούσα μεταφραστική έκδοση από τις συντροφικές εκδόσεις Δαίμων του Τυπογραφείου. Σαν πλάγνυτας που γεννήθηκε μέσα στη δίνη των προεπαναστατικών χρόνων στη ρωσία, η Μαρούσια έλαμψε με τη δύναμη της ανυπότακτης καρδιάς της και έσβησε με τρόπο αντίθετο από ό,τι έζησε. Αθόρυβα. Οι τρεις σφαίρες που καρφώθηκαν στην καρδιά της από το εκτελεστικό απόσπασμα των Λευκών αντεπαναστατών έβαλαν τέλος σε μια ζωή πολυτάραχη, γεμάτη με τη φλόγα και τα ιδανικά της επανάστασης.

Γεννημένη το 1885 στην πόλη Αλεξαντρόβσκ της ουκρανίας η Μαρία Νικιφόροβα γρήγορα εντάσσεται σε μια από τις πολυπληθείς αναρχοκομμουνιστικές ομάδες της ουκρανίας, ούσα η ίδια εργάτρια σε εργοστάσιο. Από εκεί ξεκινάει η πορεία της, γεμάτη συνεχόμενους αγώνες, διώξεις, φυλακίσεις. Από τη Θεσσαλονίκη, όπου βρίσκεται ως φυγάς, με το ξέσπασμα της επανάστασης τον Οκτώβρη του 1917 επιστρέφει στη ρωσία και ρίχνεται στη δράση. Και από την ρωσία πάλι πίσω στο Αλεξαντρόβσκ δίνοντας ώθηση στην τοπική αναρχική ομοσπονδία και συμμετέχοντας σε πλήθος ενεργειών. Η φήμη της ως αταμάνσα² (στρατιωτική διοικήτρια) προηγούταν όταν η αναρχική ομοσπονδία του Αλεξαντρόβσκ την περίοδο αυτή αρχίζει τις επαφές με τις υπόλοιπες αναρχικές ομάδες της ευρύτερης περιοχής, συμπεριλαμβανομένης της ομάδας του Γκιουλάι-Πόλε υπό την καθοδήγηση του Νέστορα Μαχνό. Η αταμάνσα οπληρχηγός πλέ-

² Σ.Τ.Μ. Ο αταμάνος (θηλ. αταμάνσα) ή χετμάνος ήταν τίτλος που έφεραν οι διοικητές των κοζάκικων πολεμικών μονάδων. Θα μπορούσε σαν τίτλος να συγκριθεί με το αντίστοιχο ελληνικό «καπετάνιος».

ον, Μαρούσια, μαζί με τους συντρόφους της στις Μαύρες Φρουρές συμμετέχει σε εκατοντάδες μάχες ενάντια στους Λευκούς αντεπαναστάτες, τους ουκρανούς εθνικιστές και τους γερμανούς. Με τον τερματισμό της κατά συνθήκη συμμαχίας των μπολσεβίκων με τους αναρχικούς τον Ιούνιο του 1919, οι τελευταίοι βαφτίζονται εχθροί που υποσκάπτουν την επανάσταση και η μπολσεβίκικη εξουσία στρέφεται ανοιχτά εναντίον των άλλοτε συμμάχων της. Η Μαρούσια με τις Μαύρες Φρουρές συνεχίζει την δράση τόσο κατά των αντεπαναστατών όσο και ενάντια στην μπολσεβίκικη εξουσία σχεδιάζοντας και υλοποιώντας χτυπήματα εναντίον της.

Είναι όμως ήδη ιδιαίτερα γνωστή και στοχοποιημένη. Έτσι, κατά τη διάρκεια μιας δράσης στη Σεβαστούπολη, συλλαμβάνεται από τους Λευκούς αντεπαναστάτες στις 11 Αυγούστου 1919 και με συνοπτικές διαδικασίες δικάζεται από έκτακτο στρατοδικείο και εκτελείται.

Η ζωή και η δράση της Μαρία Νικιφόροβα ήταν ένα μετέωρο στο μεγάλο σύμπαν των επαναστάσεων. Έζησε και έδρασε σε μια παραγμένη περίοδο έντονων κοινωνικών μετασχηματισμών και επαναστατικών αλλαγών. Γυναίκα σε έναν κόσμο πατριαρχικά σχεδιασμένο με όλες τις καταπιέσεις και καθυποτάξεις να καθρεφτίζονται στα πρόσωπα των ουκρανίδων αγροτισσών της επαρχίας, η ίδια αναγνωρίζει από μικρή ηλικία πως μόνο η χειραφέτηση δημιουργεί τις ρήξεις. Έζησε από μέσα την οκτωβριανή επανάσταση που ανέτρεψε μια αυτοκρατορία, μέλος και η ίδια του κόκκινου στρατού, εντάχθηκε στη συνέχεια στο ουκρανικό αναρχικό κίνημα παλεύοντας από τόπο σε τόπο και από χωριό σε χωριό πάντα στην πρώτη γραμμή διακηρύσσοντας τα οράματα και τα προτάγματα της αναρχίας.

Η μπροσούρα «Atamansha, Black guards and Maria Nikiforova» από τις κινηματικές εκδόσεις Network of Anarchists, τον Ιούνιο του 2019, επανέκδοση της αρχικής έκδοσης με τίτλο «Atamansha, The life of Maria Nikiforova» του Malcom Archibald (Black Cat Press, Ιούνιος 2009) για την «άγνωστη» Μαρία Νικιφόροβα, έφτασε στα χέρια μας πριν λίγα χρόνια, μέσα από διαδικτυακές αναζητήσεις για το αναρχικό κίνημα στην ουκρανία και τη ρωσία πριν και μετά το 1917. Δουλεύοντας πάνω στην παρούσα μεταφραστική έκδοση νιώσαμε ότι πλέουμε στο ποτάμι μιας ιστορίας που, παρόλα τα φώτα που έχουν πέσει πάνω στην περίοδο της επανάστασης του 1917, τον ρωσικό εμφύλιο και το ουκρανικό κίνημα μακνοβτσίνα, παραμένει ελάχιστα φωτισμένη. Όσα ακολουθούν είναι μια ελάχιστη συμβολή από πλευράς μας να γνωρίσουμε τη ζωή και τη δράση αυτής της ουκρανής αναρχικής, η ζωή της οποίας διασταυρώνεται με τη μοίρα και άλλων αναρχικών του κινήματος της ουκρανίας και της ρωσίας εκείνης της περιόδου, που αφιέρωσαν τη ζωή τους ενάντια σε κάθε είδους εξουσία.

**ΑΤΑΜΑΝΣΑ
ΟΙ ΜΑΥΡΕΣ ΦΡΟΥΡΕΣ
ΚΑΙ Η ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΙΦΟΡΟΒΑ**

Εισαγωγή

Η ουκρανή αναρχική Μαρία Νικιφόροβα (1887-1919) συχνά συγκρίνεται με την Ιωάννα της Λωρραίνης. Όπως η Ιωάννα, είχε ταπεινή καταγωγή και, απρόσμενα, έγινε μια σκληροτράχηλη στρατιωτική διοικήτρια, που συνελήφθη και εκτελέστηκε από τους ορκισμένους εχθρούς της. Ακόμα, όπως η Ιωάννα, ήταν μια φανατική που κυνηγούσε τους στόχους της με βίαιες και αδίστακτες μεθόδους.

Μόνο που δεν υπάρχει αναγνώριση για την Μαρία Νικιφόροβα. Ούτε ράφια βιβλίων αφιερωμένα στη ζωή της σε κάποια γλώσσα. Αν και είχε εξέχων ρόλο στη ρωσική επανάσταση του 1917 και στον επακόλουθο εμφύλιο πόλεμο, ουσιαστικά διαγράφηκε από τις σοβιετικές αφηγήσεις της εποχής. Ένα βιογραφικό λεξικό της ρωσικής επανάστασης που εκδόθηκε στη σοβιετική ένωση περιλαμβάνοντας εκατοντάδες ονόματα δεν την αναφέρει καν, στην πραγματικότητα αναφέρει μόνο καμιά εικοσαριά γυναικεία ονόματα. Υπάρχουν καταγραφές για τις μπολσεβίκες ηρώιδες Αλεξάνδρα Κολλοντάι, Λαρίσα Ράισονερ και Ινέσα Αρμάντ, αλλά καμία από αυτές δεν κατείχε ανεξάρτητα στρατιωτικά διοικητικά καθήκοντα όπως η Νικιφόροβα.

Δεν υπάρχει ακαδημαϊκή βιογραφία για τη Μαρία Νικιφόροβα, ούτε ιστοριογραφία για τη ζωή της που θα χρειαζόταν απλά επικαιροποίηση και πιθανόν ερμηνευτική επαναπροσέγγιση. Εν μέρει αυτό συνέβη επειδή πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της στην παρανομία: προσχώρησε σε μια αναρχική τρομοκρατική ομάδα από την ηλικία των 16 χρονών και επί της ουσίας έζησε στην «επιφάνεια» για μόλις δύο χρόνια (1917-1919). Επομένως, υπάρχουν πολύ λίγα

τεκμήρια για να ικνηλατηθεί η δράση της και σχεδόν καθόλου φωτογραφίες. Η αναγνωρισιμότητα μπορεί να αποβεί μοιραία για έναν τρομοκράτη, κάτι που ίσχυσε τελικά και στην περίπτωση της Νικιφόροβα. Οι καταγραφές για τη ζωή της συνήθως εντοπίζονται σε λογοτεχνικά απομνημονεύματα ή μυθιστορήματα. Οι περισσότερες από αυτές είναι εχθρικές προς την Νικιφόροβα αποτυπώνοντάς την ως απεχθή και σατανική.

Η Νικιφόροβα ενώ ήταν ουκρανή και ενώ οι δράσεις της κατά τη διάρκεια της ρωσικής επανάστασης και του εμφύλιου πολέμου έλαβαν χώρα κατά βάση στην ουκρανία, έχει αγνοηθεί σε μεγάλο βαθμό από τους ουκρανούς ιστορικούς. Ήταν αντεθνικίστρια και, όπως το ουκρανικό αναρχικό κίνημα γενικότερα, δεν μπορεί να ενσωματωθεί στην κυρίαρχη εθνικιστική ιστορική αφήγηση.

Ακόμα και συγγραφείς με συμπάθεια προς τον αναρχισμό, την έχουν κατά κανόνα αγνοήσει. Παρά τη στενή της σύνδεση με το γνωστό αναρχικό αγρότη Νέστορ Μαχνό, τα βιβλία για εκείνον μετά βίας την αναφέρουν. Από το 1918 η Νικιφόροβα ήταν ήδη γνωστή ως μια αναρχική αταμάνσα (στρατιωτική διοικήτρια) σε όλη την επικράτεια της ουκρανίας, ενώ ο Μαχνό ήταν ακόμα μια άσημη φιγούρα με δραστηριότητες στα μετόπισθεν της επαρχίας. Ωστόσο, η φιγούρα της απουσιάζει από το έργο του Πιότρ Αρσίνωφ, του Βολίν και του Πολ Αβρίς. Το βιβλίο του Αλεξάντρ Σκιρντά για τον Μαχνό την αναφέρει αφιερώνοντάς της μόνο μία παράγραφο σε ένα έργο 400 σελίδων. Εξαιρέσεις στον κανόνα είναι ο ίδιος ο Μαχνό και ο πρώην υπασπιστής του, Βίκτωρ Μπελάς. Στα απομνημονεύματά του (που καλύπτουν μόνο 22 μήνες επανάστασης και εμφύλιου πολέμου) ο

Μαχνό καταγράφει προσωπικές μαρτυρίες πληθώρας σημαντικών συμβάντων στα οποία η Νικιφόροβα παίζει ηγετικό ρόλο. Ο Μπελάς, το έργο του οποίου διασώθηκε από τα αρχεία της σοβιετικής μυστικής αστυνομίας, επίσης παρουσιάζει πρωτογενές υλικό για εκείνη.

Μετά την κατάρρευση της σοβιετικής ένωσης, υπήρξε στη ρωσία και στην ουκρανία τεράστιο ενδιαφέρον για τη συμπλήρωση των «λευκών σελίδων» της ιστορίας τους. Ο Μαχνό και η Νικιφόροβα επωφελήθηκαν από αυτό το ενδιαφέρον με την έκδοση πολλών βιβλίων για τον Μαχνό και κάποιων δοκιμίων για τη Νικιφόροβα. Από τα αρχεία έχουν προκύψει ουσιαστικές πληροφορίες: για παράδειγμα, το στρατιωτικό μπτρώο της Νικιφόροβα υφίσταται από όταν υπήρξε μέλος του κόκκινου στρατού. Σταδιακά έρχεται στο φως μια πιο καθαρή εικόνα της ζωής της και πλέον είναι δυνατόν να σχηματιστεί μια σημαντικά αξιόπιστη αφήγηση, αν και παραμένουν ακόμα αρκετά ασαφή σημεία.

Η παρακάτω συνοπτική περιγραφή της ζωής της Νικιφόροβα βασίζεται κυρίως σε δευτερογενείς πηγές δημοσιευμένες σε ρωσία και ουκρανία τις τελευταίες δύο δεκαετίες.

Η νεαρή τρομοκράτισσα

Σύμφωνα με την παράδοση, η Μαρία Γκριγκόρεβνα Νικιφόροβα γεννήθηκε στην ουκρανική πόλη του Αλεξάντροβσκ το 1885, κόρη ενός αξιωματικού, ήρωα του τελευταίου ρώσο-τουρκικού πολέμου. Αν και αυτό ίσως να βοηθούσε στην κατανόηση του μετέπειτα πολεμικού ζήλου της, κάτι τέτοιο δεν φαίνεται ιδιαίτερα πιθανό. Ακόμα

και η κόρη ενός φτωχού αξιωματικού είναι απίθανο να μπορούσε να φύγει από το σπίτι στα 16 της για να κερδίσει τα προς το ζην, όπως έκανε η Μαρία.

Κατά το γύρισμα του 19ου αιώνα, το Αλεξάντροβσκ ήταν μια πόλη με ταχεία εκβιομηχάνιση και με μεγάλη και μαχητική εργατική τάξη. Εκείνη την εποχή δεν ήταν εύκολο για μια γυναίκα να βρει εργασία με πληρωμή, αλλά η Μαρία κατάφερε να βρει δουλειά ως γκουβερνάντα, ως πωλήτρια και εν τέλει ως καθαρίστρια μπουκαλιών σε ένα εργοστάσιο απόσταξης βότκας.

Περίπου την εποχή που άρχισε να εργάζεται στο εργοστάσιο, η Νικιφόροβα προσχώρησε σε μια τοπική ομάδα αναρχοκομμουνιστών. Αυτή η πολιτική τάση διαφοροποιούταν από άλλες ομάδες αριστερών αλλά και αναρχικών ως προς την πεποίθηση ότι η κοινωνία είχε ήδη φτάσει σε ένα επίπεδο που επέτρεπε την άμεση μετάβαση στον κομμουνισμό. Οι αναρχοκομμουνιστές πρωτοεμφανίστηκαν στην ουκρανία το 1903 και είχαν σημαντική επιτυχία στους νεολαίους της εργατικής τάξης των βιομηχανικών κέντρων. Κατά τα επαναστατικά γεγονότα του 1905-1907, υπήρχαν περίπου 90 αναρχοκομμουνιστικές ομάδες στην ουκρανία, περισσότερες και καλύτερα οργανωμένες από τις αντίστοιχες στη ρωσία.

Πολλές από αυτές τις ομάδες, ανάμεσά τους και αυτή στην οποία ανήκε η Μαρία, είχαν ενστερνιστεί τη χρήση τρομοκρατικών δράσεων χωρίς κίνητρο, υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα επίθεσης στους εκπρόσωπους της οικονομικής καταπίεσης με μοναδικό κριτήριο την ταξική θέση που καταλάμβαναν οι στόχοι τους. Αυτού

του είδους η τρομοκρατία με οικονομική στόχευση διέφερε από τις πρωιμότερες μορφές της ρωσικής τρομοκρατίας, στις οποίες οι στόχοι ήταν πολιτικοί τύρανοι. Αφού πέρασε από κάποια περίοδο επιτήρησης, η Μαρία έγινε πολιτοφύλακας με πλήρη καθήκοντα, έχοντας εξουσιοδότηση να παίρνει μέρος σε απαλλοτριώσεις (για τη συλλογή χρημάτων για τον αγώνα) και σε τρομοκρατικές δράσεις¹.

Η Μαρία συμμετείχε σε μια βομβιστική επίθεση σε επιβατικό τρένο. Δεν υπήρξαν τραυματισμοί αλλά κάποιοι πλούσιοι επιβάτες τρομοκρατήθηκαν. Μια άλλη βόμβα σκότωσε έναν διευθυντή εργοστασίου, με αποτέλεσμα το εργοστάσιο να κλείσει για αρκετό χρονικό διάστημα. Μια επίθεση στα γραφεία διοίκησης ενός εργοστασίου παραγωγής αγροτικών μηχανημάτων στο Αλεξαντρόβσκ είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο του αρχιταμία και ενός φύλακα και την

¹ Αν και στην εποχή μας δεν λείπει η «τρομοκρατία χωρίς κίνητρο», είναι σημαντικό να δούμε τους ουκρανούς αναρχικούς τρομοκράτες υπό το πρίσμα της δικής τους εποχής και όχι της δικής μας. Τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα χαρακτηρίστηκαν από συσσωρευμένη δυσaréσκεια από τις χαμηλότερες τάξεις της ρωσικής αυτοκρατορίας, λόγω της αποτυχίας των επαναστατικών δραστηριοτήτων ως προς την αλλαγή της κοινωνικοπολιτικής τάξης της χώρας με κάποιον ουσιαστικό τρόπο. Επρόκειτο για μια αυτοκρατορία με επικεφαλής έναν μονάρχη που ήταν επίτιμο μέλος της «ένωσης του ρωσικού λαού», μιας οργάνωσης περίπου αντίστοιχης της κου κλουξ κλαν. Υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν ήταν μόνο οι αναρχικοί που είχαν καταφύγει στην τρομοκρατία ενάντια στο καθεστώς. Όλες οι σοσιαλιστικές ομάδες χρησιμοποιούσαν αυτά τα μέσα. Στην πραγματικότητα, ακόμα και οι προοδευτικοί της μεσαίας τάξης επιδοκίμαζαν την χρήση τρομοκρατικών δράσεων ενάντια στην τσαρική καταπίεση. Και παρόλο που οι ρώσοι αναρχικοί ποτέ δεν ήταν πάνω από μερικές χιλιάδες, οι υποστηρικτές τους ήταν πολύ περισσότεροι.

απαλλοτρίωση 17.000 ρουβλιών. Όταν τελικά η αστυνομία την πλησίασε, η Μαρία προσπάθησε να αυτοκτονήσει με μια βόμβα η οποία όμως δεν εξερράγη, οπότε κατέληξε στη φυλακή.

Κατά τη δίκη της το 1908, κατηγορήθηκε για τη δολοφονία ενός αστυνομικού και για τη συμμετοχή της σε τέσσερις διαφορετικές ένοπλες ληστείες. Το δικαστήριο καταδίκασε τη νεαρή αναρχική σε θάνατο αλλά αργότερα, λόγω του νεαρού της ηλικίας της (στη ρωσία η ενηλικίωση ξεκινούσε στα 21), η ποινή της μετατράπηκε σε 20ετή κάθειρξη σε κάτεργο. Μεταφέρθηκε αρχικά στο φρούριο Πέτρου και Παύλου στη ρωσική πρωτεύουσα και στη συνέχεια στη σιβηρία για να εκτίσει την ποινή της.

Αν και δεν είναι εύκολο να καθοριστεί πότε ακριβώς, αλλά σε κάποια στιγμή της ζωής της, η Μαρία Νικιφόροβα άρχισε να γίνεται γνωστή με το όνομα «Μαρούσια», ένα από τα πολλά σλάβικα υποκοριστικά για το όνομα «Μαρία». Στις λαϊκές αφηγήσεις πάντα αναφέρεται ως Μαρούσια και σίγουρα δεχόταν κι η ίδια το όνομα αυτό, επιτρέποντας ακόμα και σε ξένους να την αποκαλούν έτσι. Επομένως, έτσι θα την αποκαλούμε κι εδώ.

Περιοδεία στο επαναστατικό πεδίο

Η Μαρούσια δεν πέρασε πολύ καιρό στη σιβηρία. Σύμφωνα με μια εκδοχή, οργάνωσε μια εξέγερση στη φυλακή Ναρίμσκ και απέδρασε διασχίζοντας την τσίγκα προς τον υπερσιβηρικό σιδηρόδρομο. Τελικά έφτασε στο Βλαδιβοστόκ και στη συνέχεια πέρασε στην ιαπωνία. Εκεί δέχτηκε βοήθεια από κινέζους αναρχικούς φοιτητές,

που της αγόρασαν ένα εισιτήριο προς τις πνωμένες πολιτείες. Εκεί βρήκε προσωρινό σπιτικό σε μια μεγάλη ομάδα αναρχικών μεταναστών από τη ρωσική αυτοκρατορία που είχαν εγκατασταθεί στο Σικάγο και στη Νέα Υόρκη. Απ' ότι φαίνεται, η Μαρούσια εξέδωσε άρθρα στον αναρχικό ρωσόφωνο τύπο με διάφορα ψευδώνυμα.

Γύρω στο 1912, η Μαρούσια επέστρεψε στην ευρώπη και εγκαταστάθηκε στο Παρίσι. Το 1913 επισκέφθηκε την ισπανία, όπου μπόρεσε να μοιραστεί τις γνώσεις της πάνω σε «δράσεις» με ισπανούς αναρχικούς. Κατά τη διάρκεια της συμμετοχής της σε μια αναρχική ληστεία τράπεζας στη Βαρκελώνη, τραυματίστηκε και χρειάστηκε να υποβληθεί κρυφά σε θεραπεία σε μια κλινική στη γαλλία.

Το φθινόπωρο του 1913, επέστρεψε πάλι στο Παρίσι, όπου συχνάζε σε καφέ συναπαντώντας ποιητές, καλλιτέχνες, όπως και διάφορα πολιτικά πρόσωπα της ρωσίας, συμπεριλαμβανομένου του σοσιαλδημοκράτη Βλαντιμίρ Αντόνοφ-Οβσέγενκο που έμελλε αργότερα να τη βοήθησε σε κάποιες δύσκολες καταστάσεις. Ακόμα, ανακάλυψε ότι είχε ταλέντο, ή τουλάχιστον αδυναμία, στη ζωγραφική και στη γλυπτική γι' αυτό άρχισε να πηγαίνει σε μια καλλιτεχνική σχολή.

Η Μαρούσια επίσης παντρεύτηκε τον πολωνό αναρχικό Βίτολντ Μπζόστεκ. Σίγουρα επρόκειτο για κάποιου είδους λευκό γάμο αφού το ζευγάρι περνούσε πολύ χρόνο χωριστά ενώ η Μαρούσια συνέχισε να χρησιμοποιεί το επίθετό της. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι ήταν αφοσιωμένοι ο ένας στον άλλον και στο τέλος είχαν την ίδια μοίρα.

Στο τέλος του 1913, η Μαρούσια συμμετείχε σε ένα συνέδριο ρώσων αναρχοκομμουνιστών στο Λονδίνο. Ήταν μια από τους είκοσι έξι εκπροσώπους υπογράφοντας την εγγραφή της ως «Μαρούσια». Ένα από τα βασικά ζητήματα του συνεδρίου ήταν η έλλειψη αναρχικού επιμορφωτικού και προπαγανδιστικού έντυπου υλικού, ειδικά σε σύγκριση με τους μαρξιστές ανταγωνιστές.

Αυτή η σχεδόν ειδυλλιακή ζωή έφτασε σε αιφνίδιο τέλος με την έναρξη του πρώτου παγκόσμιου πόλεμου. Ο πόλεμος χώρισε τις αριστερές ομάδες σε παρατάξεις υπέρ και κατά της συμμετοχής σε αυτόν. Οι αναρχικές ομάδες δεν ήταν εξαίρεση, με τους αναρχοκομμουνιστές που ήταν κοντά στον Κροπότκιν να παίρνουν θέση εναντίον της γερμανίας. Η Μαρούσια απ' ότι φαίνεται συστρατεύτηκε με τον Κροπότκιν όχι μόνο θεωρητικά, αφού γράφτηκε σε μια γαλλική στρατιωτική σχολή από την οποία αποφοίτησε με τον βαθμό της αξιωματικού. Σύμφωνα με δικές της αφηγήσεις, τελικά εστάλη στο πολεμικό μέτωπο της Θεσσαλονίκης, όπου την βρήκε το ξέσπασμα της επανάστασης στη ρωσία. Όπως πολλοί αριστεροί μετανάστες, έτσι κι η Μαρούσια επέστρεψε στη ρωσία το 1917. Με την άφιξή της στην Αγία Πετρούπολη, ρίχτηκε κατευθείαν στην επαναστατική πάλη.

Μέρες επανάστασης στην Αγία Πετρούπολη

Η Αγία Πετρούπολη ήταν η έδρα δύο ανταγωνιστικών κέντρων εξουσίας - της προσωρινής κυβέρνησης και του σοβιέτ Πετρούπολης. Η προσωρινή κυβέρνηση, με ανεπαρκή νομιμοποίηση μιας και δεν είχε εκλεγεί κανονικά, διοικούταν από φιλελεύθερους και δεξιούς σοσιαλιστές πολιτικούς. Απρόθυμη και ανέτοιμη να τερματίσει

τη συμμετοχή της ρωσίας στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο αλλά και να επιλύσει τις εδαφικές διεκδικήσεις στην περιφέρεια της χώρας, η προσωρινή κυβέρνηση έπεφτε από τη μία κρίση στην άλλη. Το σοβιέτ Πετρούπολης συμπεριλάμβανε πιο ριζοσπαστικά σχήματα, όπως τους μπολσεβίκους, τα οποία ήταν αποφασισμένα να μη σταματήσουν στην καταστροφή του τσαρικού συστήματος εξουσίας αλλά να προχωρήσουν και στην κατάρρευση της αστικής τάξης.

Οι ρώσοι αναρχικοί, όπως συνηθιζόταν την περίοδο 1917-18, λειτουργούσαν ως δυνάμεις κρούσης για τα καλύτερα οργανωμένα σχήματα της άκρας αριστεράς. Η επαναστατική δράση των αναρχικών είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή καταστολής από την προσωρινή κυβέρνηση, η οποία συνέλαβε 60 άτομα τον Ιούνιο του 1917 στην Αγία Πετρούπολη. Ένας από τους εναπομείναντες μη συλληφθέντες ήταν ο αναρχοκομμουνιστής Ι.Σ. Μπλέικμαν, ένας δημοφιλής αντιπρόσωπος του σοβιέτ Πετρούπολης. Ο Μπλέικμαν διοργάνωσε μια πλατιά αντικυβερνητική διαδήλωση για τις 3 Ιουλίου, στην οποία θα συμμετείχαν στρατιωτικό προσωπικό καθώς και στρατευμένοι εργάτες. Η συμμετοχή των ναυτών από την παρακείμενη ναυτική βάση της Κροστάνδης ήταν καίριας σημασίας γι' αυτό οι αναρχικοί έφτιαξαν μια ομάδα υποκινητών για να πείσουν τους ναύτες να συμμετάσχουν.

Άρτι αφιχθείσα στη ρωσία, η Μαρούσια ήταν μία από τους αναρχικούς που πήγαν στην Κροστάνδη. Έβγαλε μια σειρά από λόγους στην τεράστια πλατεία της Άγκυρας μπροστά σε πλήθη ναυτών, μεγέθους οκτώ με δέκα χιλιάδων, καλώντας τους να σταθούν δίπλα στα αδέρφια τους στην πρωτεύουσα. Εν μέρει χάρη στις προσπάθειές της, πολλές χιλιάδες ναυτών πήγαν στην Αγία Πετρούπολη για να μετάσχουν στις

διαδηλώσεις της 3ης και 4ης Ιουλίου, οι οποίες σχεδόν ανέτρεψαν την προσωρινή κυβέρνηση. Αν και κάποιες οργανώσεις μπολσεβίκων στήριξαν τις διαδηλώσεις, η ηγεσία του κόμματος απέρριψε την εξέγερση ως «πρόωρη», καταδικάζοντάς την σε αποτυχία.

Η κυβέρνηση ξεκίνησε να κυνηγά τους μπολσεβίκους και τους αναρχικούς. Κάποιοι μπολσεβίκοι, ανάμεσά τους και η φίλη της Μαρούσια, Αλεξάνδρα Κολλοντάι, κατέληξαν στη φυλακή ενώ άλλοι δραπέτευσαν προς τη γειτονική φινλανδία. Ο Μπλέικμαν βρήκε άσυλο ανάμεσα στους ναύτες της Κροστάνδης, που τον προστάτευσαν από ενδεχόμενη σύλληψη. Η Μαρούσια αποφάσισε πως ήταν καλή στιγμή να επιστρέψει στην ουκρανία για να βοηθήσει στην ανασύσταση του αναρχικού κινήματος εκεί. Τελικά επέστρεψε στο Αλεξαντρόβσκ τον Ιούλιο του 1917, μετά από οκταετή οδύσσεια περιπλάνησης σε όλο τον κόσμο.

Μαρούσια – Το πρόσωπο και η ακτιβίστρια

Σε αυτό το σημείο της βιογραφίας της κρίνεται σκόπιμο να θυχεί το περίπλοκο ζήτημα του φύλου της Μαρούσια. Σύμφωνα με κάποιες δημοσιευμένες πηγές, ομολογουμένως γραμμένες μετά τον θάνατό της από ανθρώπους που δεν ήταν φιλικά προσκείμενοι απέναντί της, η Μαρούσια ήταν αυτό που σήμερα θα αποκαλούσαμε «ιντεροξέξ» (διαφυλικό) άτομο. Αυτή η άποψη προκύπτει σε αρκετές περιγραφές που αφορούν την εμφάνισή της, για παράδειγμα ο πρώην μαχνοβίτης Τσάντνοφ γράφει για τη συνάντησή τους το 1918: «Επρόκειτο για μια γυναίκα στα 32-35, μεσαίου αναστήματος, με ένα σκελετωμένο, πρόωρα γερασμένο πρόσωπο το οποίο

θύμιζε ευνούχο ή ερμαφρόδιτο. Τα μαλλιά της ήταν κομμένα κοντά σε σχήμα “καπελάκι”».

Ο μπολσεβίκος αγκιτάτορας Κισέλεβ γράφει στα απομνημονεύματά του για τη συνάντησή τους το 1919: «Περίπου 30 χρονών. Αδύνατη, με σκελετωμένο πρόσωπο, έδινε την εντύπωση γεροντοκόρης. Στενή μύτη. Βαθουλωμένα μάγουλα. Φορούσε μπλούζα και φούστα και ένα μικρό ρεβόλβερ κρεμόταν από τη ζώνη της». Στη συνέχεια, ο Κισέλεβ την κατηγορούσε ότι ήταν εθισμένη στην κοκαΐνη. Οι περισσότερες περιγραφές από μπολσεβίκους κινούνταν σε αυτό το ύφος. Εξαίρεση αποτελεί ο μπολσεβίκος Ράκσα που συνάντησε την Μαρούσια την άνοιξη του 1918:

«Είχα ακούσει ότι ήταν όμορφη γυναίκα... Η Μαρούσια καθόταν σε ένα τραπέζι και είχε ένα τσιγάρο στα δόντια. Αυτή η διαβολογυναίκα ήταν μια καλλονή: περίπου 30, είχε τύπο τσιγγάνας με μαύρα μαλλιά και ένα υπέροχο στήθος που γέμιζε το στρατιωτικό χιτώنيό της».

Μια ακόμα περιγραφή από το καλοκαίρι του 1918:

«Μια άμαξα κατέβαινε τον δρόμο με ιλιγγιώδη ταχύτητα. Μέσα της βρισκόταν αραγμένη ανέμελα μια νεαρή μελαχρινή που φόραγε λοξά μια κουμπάνκα². Στον βατήρα στεκόταν ένας τύπος με φαρδείς ώμους που φορούσε κόκκινο παντελόνι ιππασίας. Πάνω στη μελαχρινή και τον σωματοφύλακά της κρέμονταν κάθε είδους όπλα».

² Σ.τ.Μ. Παραδοσιακό στρογγυλό μάλλινο καπέλο, μέρος της παραδοσιακής φορεσιάς πολλών λαών κυρίως από την περιοχή του Καυκάσου. Έχει υπάρξει σε διάφορες περιόδους μέρος της στολής του ρωσικού στρατού.

Σε γενικές γραμμές, οι περιγραφές όσον αφορά την εμφάνισή της ανήκουν σε δύο κατηγορίες· η μία τονίζει ότι ήταν ελκυστική και η άλλη ότι ήταν αποκρουστική. Θα μπορούσαμε να υποψιαστούμε ότι οι μπολσεβίκοι χρονογράφοι, βρίσκοντας απεχθή την ιδεολογία της, προσπαθούσαν να καταγράψουν την εμφάνισή της επίσης ως άσχημη. Αυτό που σίγουρα γνωρίζουμε είναι ότι η Μαρούσια ήταν ένα χαρισματικό άτομο που προκαλούσε μεγάλη εντύπωση στους ανθρώπους που συναντούσε και μπορούσε να τους επηρεάσει απλά με την ισχύ της προσωπικότητάς της. Οι συναγωνιστές της, της έδειχναν τυφλή αφοσίωση και εκείνη τους ανταπέδιδε την αφοσίωση με τον ίδιο τρόπο.

Οι πολιτικές απόψεις της Μαρούσια είναι ευρέως γνωστές από τους πολυάριθμους λόγους που έβγαζε. Η φυλακή, το κάτεργο και τα ταξίδια της, μόνο ενίσχυσαν την αποφασιστικότητα της νιότης της. Συχνά έλεγε: «Οι αναρχικοί δεν υπόσχονται τίποτα σε κανέναν. Οι αναρχικοί θέλουν μόνο να αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τη θέση τους και να κερδίσουν μόνοι τους την ελευθερία τους». Το βασικό πιστεύω της, που επαναλάμβανε ξανά και ξανά ήταν: «Οι εργάτες και οι αγρότες πρέπει, όσο το δυνατό νωρίτερα, να πάρουν όλα όσα δημιουργήθηκαν από αυτούς εδώ και πολλούς αιώνες και να τα χρησιμοποιήσουν για τα δικά τους συμφέροντα».

Σε επίπεδο στρατηγικής, η Μαρούσια είχε επηρεαστεί από τον βετεράνο αναρχικό Απόλλων Καρέλιν τον οποίο είχε γνωρίσει στην Αγ. Πετρούπολη. Ο Καρέλιν εκπροσωπούσε μια τάση γνωστή ως «σοβιετικός αναρχισμός» που προέτρεπε τους αναρχικούς να συμμετάσχουν στα σοβιέτ για όσο χρειαζόταν ώστε να ωθηθεί η επανά-

σταση προς τη σωστή κατεύθυνση -την κατεύθυνση προς μεγαλύτερη ελευθερία. Όταν τα σοβιέτ θα άρχιζαν να παρεκκλίνουν από αυτό το μονοπάτι, οι αναρχικοί θα έπρεπε να επαναστατήσουν εναντίον τους. Ο ίδιος ο Καρέλιν έγινε μέλος του υψηλότερου οργάνου της σοβιετικής δύναμης το 1918. Πολλοί αναρχικοί δεν ενέκριναν αυτή την τακτική, ειδικά αφού συνήθως ήταν μια διακριτή μειοψηφία μέσα στα όργανα των σοβιέτ.

Το Αλεξαντρόβσκ και το Γκουλιάι-Πόλε

Όταν έφτασε στο Αλεξαντρόβσκ, η Μαρούσια διαπίστωσε ότι είχε στηθεί μια τοπική αναρχική ομοσπονδία με περίπου 300 μέλη, αλλά με λίγη επιρροή στα τοπικά τεκταινόμενα. Η Μαρούσια ταρακούνησε τα πράγματα -βρήκε κατευθείαν υποστηρικτές ανάμεσα στους εργάτες των εργοστασίων και πραγματοποίησε μια επιτυχημένη απαλλοτρίωση ενός εκατομμυρίου ρουβλιών από το αποστακτήριο Μπαντόφσκι (πιθανώς αυτό που δούλευε παλαιότερα). Μέρος των χρημάτων δωρίστηκε στο σοβιέτ του Αλεξαντρόβσκ.

Το Αλεξαντρόβσκ τύχαινε να είναι η πρωτεύουσα του ουγέστ³ όπου βρισκόταν και το Γκουλιάι-Πόλε. Αυτό το «χωριό» των 17.000 κατοίκων ήταν η πατρίδα του Νέστορ Μαχνό, της ηγετικής φιγούρας της τοπικής αναρχοκομμουνιστικής ομάδας με εκατοντάδες μέλη. Ο Μαχνό διατηρούσε στενές σχέσεις με την αναρχική ομοσπονδία του Αλεξαντρόβσκ και την επισκεπτόταν συχνά, αν και διατηρούσε έναν σκεπτικισμό σε σχέση με τις δράσεις της (ή μάλλον την απουσία αυτών). Οι αναρχικοί του Αλεξαντρόβσκ ήταν επίσης επικριτικοί απέ-

³Σ.τ.Μ. Διοικητική υποδιαίρεση της ρώσικης αυτοκρατορίας

ναντι στον Μαχνό και τον κατηγορούσαν ότι ηγούταν ενός πολιτικού κόμματος που προσπαθούσε να καταλάβει την εξουσία.

Η Μαρούσια ανέλαβε να ταξιδεύσει στο Γκουλιάι-Πόλε (περίπου 80χλμ ανατολικά του Αλεξαντρόβσκ, αλλά σε πολύ μεγαλύτερη απόσταση με το τρένο) για να διευθετήσει κάποια ζητήματα με τους ντόπιους αναρχικούς, οι οποίοι κατά τη γνώμη της δεν ασκούσαν αρκετά σκληρή πίεση στην αστική τάξη. Στις 29 Αυγούστου του 1917 απευθύνθηκε σε μια μαζική ανοικτή συνάντηση υπό την προεδρία του Μαχνό, που έλαβε χώρα στον δημοτικό κήπο του χωριού.

Η Μαρούσια διακήρυξε το ευαγγέλιο της εξέγερσης -επανάσταση και πάλι επανάσταση μέχρι να εξαλειφθούν όλα τα όργανα εξουσίας. Πρέπει να τραβήξουμε την επανάσταση μέχρι το τέλος τώρα, είπε, αλλιώς το κεφάλαιο θα ανασυγκροτηθεί. Επίσης κάλεσε σε άμεση δράση, επειδή η κρατική εξουσία της ουκρανίας επιτιθόταν στις επαναστατικές δυνάμεις, κάτι που συνδεόταν με την ανάδειξη της κυβέρνησης του κεντρικού συμβουλίου της ουκρανίας (ή κεντρικού ράντα). Χωρίς περιστροφές, η Μαρούσια κάλεσε σε τρομοκρατικές δράσεις ενάντια στους υποστηρικτές του νεόκοπου ουκρανικού κράτους.

Όσο οι ντόπιοι άκουγαν την Μαρούσια να αγορεύει, ο Μαχνό έλαβε απροσδόκτα δύο τηλεγραφήματα. Διακόπτοντάς την, είπε στο ξαφνιασμένο κοινό: «Η επανάσταση κινδυνεύει!». Και τα δύο τηλεγραφήματα ήταν από την Αγ. Πετρούπολη -το ένα από την προσωρινή κυβέρνηση και το άλλο από το σοβιέτ Αγ. Πετρούπολης. Και τα δύο ανέφεραν την ανταρσία του στρατηγού Κορνίλοβ και την πρόελάσή του προς την Αγ. Πετρούπολη για να δώσει τέλος στην

επανάσταση. Το τηλεγράφημα του σοβιέτ πρότεινε τον σχηματισμό τοπικών «Επιτροπών για τη σωτηρία της επανάστασης». Μέσα στο βουρτό του πλήθους ξεχώρισε μια φωνή: «Το αίμα των αδερφών μας ήδη χύνεται, αλλά εδώ οι αντεπαναστάτες περιφέρονται γελώντας». Ο ομιλητής έδειχνε κάποιον Ιβάνοφ, έναν πρώην μυστικό αστυνομικό. Η Μαρούσια κατευθείαν κατέβηκε από την πλατφόρμα και «συνέλαβε» τον Ιβάνοφ, που ήταν ήδη περικυκλωμένος από ένα οργισμένο πλήθος. Όμως ο Μαχνό επενέβη για να σώσει τη ζωή του πρώην αστυνομικού, τον οποίο χαρακτήρισε ως «ακίνδυνο».

Η ένωση αγροτών του Γκουλιάι-Πόλε και η αναρχοκομμουνιστική ομάδα ακολούθησαν την προτροπή του σοβιέτ Αγ. Πετρούπολης με μια μικρή διαφοροποίηση: σχημάτισαν μια επιτροπή για την άμυνα της επανάστασης. Η πρώτη δράση της ήταν η κατάσχεση όλων των όπλων από τα χέρια της τοπικής αστικής τάξης. Η Μαρούσια όμως σκεφτόταν κάτι λίγο διαφορετικό. Στην παρακείμενη πόλη του Όρεκοφ, ήταν εγκατεστημένα δύο συντάγματα του τακτικού στρατού. Η Μαρούσια πρότεινε να τους πάρουν τα όπλα.

Οργάνωσε μια ομάδα περίπου 200 ενόπλων και στις 10 Σεπτέμβρη ταξίδευσαν προς το Όρεκοφ με το τρένο. Είχαν φτωχό οπλισμό, κατέχοντας μόνο δυο ντουζίνες τουφέκια και άλλα τόσα περίστροφα που είχαν κατάσχει από το αστυνομικό τμήμα του Γκουλιάι-Πόλε. Όταν έφτασαν στο Όρεκοφ, περικύκλωσαν το αρχηγείο των συνταγμάτων. Ο διοικητής κατάφερε να διαφύγει αλλά κάποιοι κατώτεροι αξιωματικοί συνελήφθησαν. Η Μαρούσια τους εκτέλεσε η ίδια δείχνοντας ότι είχε την πρόθεση να σκοτώσει όποιον ανήκε στην στρατιωτική ιεραρχία. Οι απλοί στρατιώτες δέχτηκαν με ανακούφιση

να παραδώσουν τα όπλα τους και να επιστρέψουν σπίτια τους. Τα όπλα εστάλησαν στο Γκουλιάι-Πόλε και η Μαρούσια επέστρεψε στο Αλεξαντρόβσκ.

Τα όργανα της προσωρινής κυβέρνησης στο Αλεξαντρόβσκ είχαν επικεφαλής τον αρχηγό κομισάριο Β. Μιχνό (έναν φιλελεύθερο) και τον στρατιωτικό κομισάριο Σ. Ποπόφ (έναν εσέρο). Οι αρχές αυτές αναστατώθηκαν από τα τεκταινόμενα στο Γκουλιάι-Πόλε, κυρίως από την κατάσχεση οπλισμού από την τάξη των ιδιοκτητών και από τον διαμοιρασμό μεγάλων εκτάσεων γης στους αγρότες. Τα τοπικά όργανα του Γκουλιάι-Πόλε, στα οποία είχαν εισχωρήσει πλήρως οι αναρχικοί, άρχισαν να δέχονται απειλητικές εντολές από τις ανώτερες αρχές.

Αυτές οι εντολές αγνοήθηκαν στο Γκουλιάι-Πόλε: στην πραγματικότητα, ο Μαχνό αντεπιτέθηκε ταξιδεύοντας στο Αλεξαντρόβσκ με έναν ακόμα εκπρόσωπο, τον Β. Αντόνοφ, για να συναντηθούν απευθείας με τις ομάδες των εργατών. Η Μαρούσια ξενάγησε στην πόλη τους δύο αναρχικούς, πηγαίνοντάς τους σε αρκετές εργατικές συνελεύσεις. Επειδή ο Μαχνό και ο Αντόνοφ είχαν έρθει με εντολή του σοβιέτ του Γκουλιάι-Πόλε, οι αρχές δεν τολμούσαν να τους αγγίξουν. Αυτό όμως δεν ίσχυε και για τη Μαρούσια, οπότε μετά την αναχώρηση των Μαχνό και Αντόνοφ τη συνέλαβαν στο σπίτι της και οδηγήθηκε στη φυλακή με αυτοκίνητο.

Τα πράγματα σύντομα πήραν άσχημη τροπή για τις αρχές. Η Μαρούσια ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στους εργάτες του Αλεξαντρόβσκ και τα νέα της σύλληψής της διαδόθηκαν ραγδαία. Το πρωί μετά τη

σύλληψή της μια αντιπροσωπία εργατών επισκέφθηκε τους κομισάριους και απαίτησε την απελευθέρωσή της. Η απαίτησή τους δεν έγινε δεκτή. Όμως στο Αλεξαντρόβσκ υπήρχε και ένα σοβιέτ που μοιραζόταν την εξουσία με την επίσημη κυβέρνηση. Διοργανώθηκε μια πορεία εργατών προς το σοβιέτ, που διαδήλωσε απαιτώντας δικαιοσύνη. Τα εργοστάσια σταμάτησαν να δουλεύουν κατά τη διάρκεια της πορείας, ενώ χτυπούσαν οι σειρήνες τους. Οι διαδηλωτές συνάντησαν στο δρόμο τον πρόεδρο του σοβιέτ Μοχάλοφ (έναν μενσεβίκο) και κυριολεκτικά τον υποχρέωσαν να μπει σε μια άμαξα μαζί με κάποιους εκπροσώπους των εργατών και να πάνε στη φυλακή. Η Μαρούσια απελευθερώθηκε και την έφεραν στη διαδήλωση, όπου την μετέφεραν πάνω από τα κεφάλια των εργατών στην κεφαλή του πλήθους, έξω από το κτίριο του σοβιέτ. Η Μαρούσια, που είχε δυνατή φωνή, επωφελήθηκε της περίπτωσης για να βγάλει έναν συγκλονιστικό λόγο, καλώντας τους εργάτες να παλέψουν ενάντια στην κυβέρνηση για μια κοινωνία ελεύθερη από κάθε μορφή εξουσίας.

Εντωμεταξύ τα νέα για τη σύλληψη της Μαρούσια προκάλεσαν χάος στο Γκουλιάι-Πόλε. Ο Μαχνό κατάφερε να βρει τον κομισάριο Μιχνό στο τηλέφωνο: και οι δύο εξαπέλυσαν απειλές και ο Μιχνό έκλεισε το τηλέφωνο. Οι αναρχικοί γέμισαν ένα τρένο με πολιτοφύλακες και ξεκίνησαν για να επιτεθούν στην κυβέρνηση του Αλεξαντρόβσκ. Στον δρόμο έμαθαν για την απελευθέρωση της Μαρούσια και αντί να κάνουν την επίθεση πραγματοποίησαν γιορτή.

Ένα από αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν η πραγματοποίηση νέων εκλογών στο σοβιέτ του Αλεξαντρόβσκ, που είχε ως αποτέλεσμα την εκλογή ενός πιο αριστερού σώματος, συμπεριλαμβανόμενου

βανομένων και κάποιων αναρχικών, που ήταν διατεθειμένο να ανεχθεί τις επαναστατικές δραστηριότητες στο Γκουλιάι-Πόλε.

Η οκτωβριανή επανάσταση στην ουκρανία

Όπως και οι περισσότεροι αναρχικοί, η Μαρούσια δέχτηκε τα νέα για την οκτωβριανή επανάσταση με ενθουσιασμό. Οι αναρχικοί αντιμετώπισαν το πραξικόπημα των μπολσεβίκων και των αριστερών εσέρων (που μαζί αποτελούσαν το λεγόμενο αριστερό μπλοκ) σαν ένα επόμενο βήμα προς την καταστροφή του κράτους. Μετά το τέλος του τσαρισμού και του αστικού κράτους, πίστευαν ότι η κυβέρνηση του αριστερού μπλοκ ήταν ένα προσωρινό φαινόμενο που σύντομα θα εξαφανιζόταν.

Η Μαρούσια πέρασε το φθινόπωρο οργανώνοντας αποσπάσματα των Μαύρων Φρουρών στο Αλεξαντρόβσκ και στο Γιελίσάβετγκραντ, μια κεντρική ουκρανική πόλη, που επίσης είχε δυνατή αναρχική ομοσπονδία. Σύμφωνα με έναν ιστορικό, η Μαρούσια ήταν υπεύθυνη για τη δολοφονία του προέδρου του σοβιέτ του Γιελίσάβετγκραντ. Μετά την οκτωβριανή επανάσταση, τα σοβιέτ σε πολλές ουκρανικές πόλεις στραφήκαν περισσότερο προς το ουκρανικό κεντρικό συμβούλιο (ή κεντρικό ράντα) του Κιέβου, παρά προς την σοβιετική κυβέρνηση της Αγ. Πετρούπολης. Η απόφαση στο Αλεξαντρόβσκ πάρθηκε στις 22 Νοέμβρη 1917 και οι ψήφοι ήταν 147 προς 95 υπέρ του να γίνει η πόλη μέρος της εθνικής δημοκρατίας της ουκρανίας με βάση το Κίεβο.

Όταν η εθνικιστική κυβέρνηση του Κιέβου αρνήθηκε να αναγνω-

ρίσει την κυβέρνηση του αριστερού μπλοκ στη Μόσχα, αυτό εισέβαλε στην ουκρανία με ένα ετερόκλητο σώμα αποτελούμενο από διάφορες μονάδες των κόκκινων φρουρών. Και οι δύο πλευρές διεξήγαγαν πόλεμο με χρήση τρένων, προελαύνοντας και οπισθοχωρώντας κατά μήκος των σιδηροδρομικών γραμμών, περίπου όπως και στη μεξικάνικη επανάσταση της ίδιας περιόδου.

Τον Δεκέμβρη του 1917, η Μαρούσια συμμάχησε με την μπολσεβίκικη οργάνωση του Αλεξαντρόβσκ, με στόχο την ανατροπή του τοπικού σοβιέτ. Οι μπολσεβίκοι παρέλαβαν ένα κρυφό φορτίο με όπλα, ενώ οι αναρχικοί κατάφεραν να διασφαλίσουν τη στήριξη ενός αποσπάσματος ναυτών από τον μαύρο θαλάσσιο στόλο που διοικούταν από τον Μ.Β. Μοκρουσόφ. Στις 12 Δεκέμβρη 1917, ο Μοκρουσόφ εμφανίστηκε σε μια κοινή συνέλευση του Σοβιέτ του Αλεξαντρόβσκ και των εργοστασιακών επιτροπών και απαίτησε την ανασύσταση του σοβιέτ με μπολσεβίκους, αριστερούς εσέρους ή αναρχικούς ως μέλη. Τα μέλη των άλλων κομμάτων (μενσεβίκοι και εσέροι) αποχώρησαν και ανέλαβε το νέο σοβιέτ.

Στις 25-26 Δεκέμβρη 1917, το απόσπασμα της Μαρούσια πήγε στο Χάρκοβο και βοήθησε το αριστερό μπλοκ να εδραιώσει τη σοβιετική εξουσία στην πόλη. Εκεί τα στρατεύματά της προχώρησαν σε μια δράση που έγινε το σήμα κατατεθέν της -λεηλάτησαν τα καταστήματα και μοίρασαν τα αγαθά στους κατοίκους. Στις 28-29 Δεκέμβρη, οι Μαύρες Φρουρές της πήραν μέρος σε μάχες στο Γιεκατερίνοσλαβ ενάντια στα χάινταμακ⁴, εγκαθιδρύοντας τη σοβιετική εξουσία και σε αυτή

⁴ Σ.τ.Μ. Παραστρατιωτικές ομάδες κοζάκων, αποτελούμενες κυρίως από αγροτικούς πληθυσμούς.

την πόλη. Σύμφωνα με τη δικιά της εκδοχή, το απόσπασμά της ήταν το πρώτο που μπήκε στην πόλη και η ίδια αφοπλίσει 48 στρατιώτες.

Το αριστερό μπλοκ διέλυσε τη ρωσική συντακτική συνέλευση στις αρχές του Γενάρη του 1918, κάνοντας τον εμφύλιο πόλεμο να φαίνεται αναπόφευκτος. Μην έχοντας γερές βάσεις στον πληθυσμό, ειδικά στην επαρχία, το αριστερό μπλοκ χρειαζόταν συμμάχους και μόνο οι αναρχικοί είχαν το ίδιο αδιάλλακτο μίσος για την αστική τάξη. Το αριστερό μπλοκ αναζήτησε βοήθεια ειδικά από τους αναρχικούς της ουκρανίας, όπου υπήρχαν αρκετές ομάδες όπως της Μαρούσια και του Μαχνό με δυνατότητα για στρατιωτική δράση.

Εντωμεταξύ το νέο καθεστώς στο Αλεξαντρόβσκ απειλούταν από στρατεύματα του κεντρικού ράντα. Οι δυνάμεις που μπόρεσε να επιστρατεύσει το σοβιέτ δεν ήταν τόσο πολλές ούτε τόσο καλά εξοπλισμένες όσο τα Χάινταμακ (που είχαν θωρακισμένα οχήματα). Οι επαναστάτες αποφάσισαν να μη χρησιμοποιήσουν τον οπλισμό του Μοκρουσόφ, για να μην καταστρέψουν την πόλη. Μετά από τρεις μέρες οδομαχιών, οι μπολσεβίκοι και οι αναρχικοί αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Η ισορροπία ανατράπηκε, όταν κατέφτασαν οι κόκκινες φρουρές από τη Μόσχα και την Αγ. Πετρούπολη. Στις 2 Γενάρη 1918, τα χάινταμακ υποχώρησαν προς τη δεξιά όχθη του ποταμού Δνείπερου και η εξουσία της πόλης πέρασε στα χέρια της νεοϊδρυθείσας επαναστατικής επιτροπής (ή ρέβκομ). Στις 4 Γενάρη ο Νέστορ Μαχνό και ο αδερφός του Σάββα, εμφανίστηκαν με μια Μαύρη Φρουρά 800 ατόμων αποσπασμένη από το Γκουλιάι-Πόλε. Ο Νέστορ προσκλήθηκε να συμμετάσχει στο ρέβκομ και επετράπη στην αναρχική ομοσπονδία να διορίσει δύο αντιπροσώπους, ένας

από τους οποίους ήταν η Μαρούσια, που έγινε αναπληρώτρια επικεφαλής του ρέβκομ.

Η κοζάκιικη απειλή

Τα χάινταμακ είχαν υποχωρήσει, αλλά τώρα ένας νέος κίνδυνος απειλούσε την επαναστατημένη πόλη. Ένα κομβόι από πολεμικά τρένα φορτωμένα με κοζάκους (μαζί με τα άλογά τους) πλησίαζε την πόλη από το εξωτερικό μέτωπο πηγαίνοντας προς τον ποταμό Ντον για να ενωθεί με το κίνημα αντεπαναστατών του αντιδραστικού Στρατηγού Καλέντιν. Οι επαναστάτες, αντιλαμβανόμενοι τον κίνδυνο που αποτελούσαν οι κοζάκοι για την επανάσταση, αποφάσισαν να τους σταματήσουν.

Οι αναρχικοί οδήγησαν τα τάγματά τους στην παραπλήσια κρεμαστή γέφυρα του Κιτσκάσκι που διέσχιζε τον Δνείπερο και περιχαρακώθηκαν κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής. Σύντομα εμφανίστηκαν οι κοζάκοι. Πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία και κανονίστηκε μια συνάντηση ανάμεσα σε εκπροσώπους των δύο πλευρών. Ο Μαχνό και η Μαρούσια συμμετείχαν στην αντιπροσωπεία που μετακινήθηκε με μηχανή τρένου προς το σημείο της συνάντησης. Οι αξιωματικοί των κοζάκων είχαν επιθετική διάθεση και ισχυρίστηκαν ότι είχαν 18 κλιμάκια κοζάκων και επτά ακόμα κλιμάκια από χάινταμακ και κανείς δεν μπορούσε να τους σταματήσει. Οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν.

Το πρώτο τρένο με κοζάκους που προσπάθησε να περάσει δέχτηκε μανιασμένη επίθεση, έκανε όπισθεν απότομα και συγκρούστη-

κε με το τρένο που βρισκόταν πίσω του, με αποτέλεσμα την απώλεια των ζώων ανθρώπων και αλόγων. Σύντομα κατέφτασε μια νέα ομάδα ανακωχής από τους κοζάκους, η οποία συνθηκολόγησε με το ρέβκομ του Αλεξαντρόβσκ. Παρέδωσαν τα όπλα τους αλλά επέμειναν να κρατήσουν τα άλογα και τις σέλες τους για «πολιτισμικούς» λόγους.

Ο αφοπλισμός των κοζάκων κράτησε αρκετές μέρες και οι πολιτικοί της περιοχής άδραξαν την ευκαιρία να προσπαθήσουν να τους στρατολογήσουν με την πλευρά της επανάστασης. Σε μια υπαίθρια συνάντηση, μια σειρά από σοσιαλιστές ομιλητές απευθύνθηκαν διαδοχικά σε χιλιάδες κοζάκους, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Οι κοζάκοι στέκονταν καπνίζοντας και κάθε τόσο γελούσαν με τους ομιλητές. Τότε ανέβηκε στο βήμα η Μαρούσια και άρχισε να μιλά. Τώρα οι κοζάκοι άρχισαν να προσέχουν. «Κοζάκοι, οφείλω να σας πω ότι είσαστε οι χασάπηδες των ρώσων εργατών. Θα συνεχίσετε και στο μέλλον έτσι ή θα αναγνωρίσετε την ίδια σας την αχρειότητα και θα ενωθείτε με τους καταπιεσμένους; Μέχρι τώρα δεν έχετε δείξει σεβασμό στους φτωχούς εργάτες. Για ένα ρούβλι από τον τσάρο ή ένα ποτήρι κρασί, τους καρφώνετε ζωντανούς στον σταυρό». Όσο η Μαρούσια συνέχιζε στο ίδιο ύφος, πολλοί από τους κοζάκους έβγαλαν τα καπέλα τους και έσκυψαν τα κεφάλια τους. Σύντομα κάποιοι από αυτούς έκλαιγαν σαν παιδιά.

Μια ομάδα διανοούμενων από το Αλεξαντρόβσκ στεκόταν στο πλήθος. Είπαν αναμεταξύ τους: «Οι ομιλίες των εκπροσώπων του αριστερού μπλοκ είναι τόσο άχρωμες μπροστά σε αυτές των αναρχικών και κυρίως, μπροστά στην ομιλία της Μ. Νικιφόροβα». Ένα αποτέλεσμα των συναντήσεων, που κράτησαν μέρες, ήταν ότι ένας

αριθμός κοζάκων διατήρησε επαφή με τους αναρχικούς του Γκουλίαι-Πόλε ακόμα και αφότου επιστρέψαν στα σπίτια τους, στο Κουμπάν και άλλες περιοχές.

Μετά τον αφοπλισμό των κοζάκων, η Μαρούσια και ο Μαχνό επέστρεψαν στα καθήκοντά τους στο ρέβκομ του Αλεξαντρόβσκ. Στον Μαχνό είχε ανατεθεί η «βρώμικη» δουλειά της διεύθυνσης ενός δικαστηρίου που επέβαλλε ποινές σε διάφορους πολιτικούς κρατούμενους που συλλάμβανε το νέο πολιτικό καθεστώς. Ανάμεσα στους κρατούμενους που του έφεραν ήταν ο Μιχνό, ο πρώην κομισάριος της προσωρινής κυβέρνησης που τον είχε απειλήσει επανειλημμένα και είχε φυλακίσει τη Μαρούσια. Ο Μαχνό τον απελευθέρωσε, λέγοντας ότι ήταν ένας τίμιος άνθρωπος που απλά ακολουθούσε εντολές.

Ο Μαχνό δεν έδειξε την ίδια μεγαλοψυχία με έναν άλλο κρατούμενο, τον πρώην κατήγορο Μαζίμοφ. Όταν πριν πολλά χρόνια ο Μαχνό ήταν κρατούμενος στη φυλακή του Αλεξαντρόβσκ, ο Μαζίμοφ είχε φροντίσει να κάνει τη διαμονή του όσο πιο δυσάρεστη γινόταν. Δεδομένων των στοιχείων που υπήρχαν εναντίον του, ο Μαχνό θεώρησε δικαιολογημένο να τον καταδικάσει σε θάνατο. Αλλά τα άλλα μέλη του ρέβκομ, της Μαρούσια συμπεριλαμβανομένης, επενέβησαν για λογαριασμό του. Αν και συμφωνούσαν ότι ήταν αντεπαναστάτης, το καθεστώς δεν ήταν αρκετά ισχυρό για να εκτελέσει κάποιον που έχαιρε εκτίμησης στην πόλη. Ο Μαχνό δεν ενέδωσε εύκολα και μόνο μετά από μια ολονύκτια συνέλευση συμφώνησε να θέσει σε κράτηση τον Μαζίμοφ, για να επανεξεταστεί η υπόθεσή του.

Ο Μαχνό σύντομα κουράστηκε με το ρέβκομ του Αλεξαντρόβσκ (ανάμεσα σε άλλα, δεν τον άφηναν να ανατινάξει τη φυλακή) και αποφάσισε να επιστρέψει στο Γκουλιάι-Πόλε με το απόσπασμά του. Τα άλλα μέλη του ρέβκομ πήγαν στον σιδηροδρομικό σταθμό για να τους αποχαιρετήσουν -οι περισσότεροι πήγαν με αυτοκίνητα, η Μαρούσια με άλογο. Στο σταθμό το απόσπασμα τραγούδησε τον πολεμικό ύμνο των αναρχικών και κατόπιν επιβίβαστηκαν.

Η Μαρούσια κατάφερε να κρατήσει το απόσπασμα της μαύρης φρουράς που διοικούσε και άρχισε να λειτουργεί ως ανεξάρτητη στρατιωτική διοικήτρια. Ήταν αυτή η στιγμή που η Μαρούσια έγινε από μια απλή τοπική φιγούρα, παίχτρια σε πανεθνικό επίπεδο.

Η ντρουζίνα⁵ της μάχης για ελευθερία

Λίγο αφότου επέστρεψε ο Μαχνό στο Γκουλιάι-Πόλε, η Μαρούσια πρότεινε κοινή δράση της ομοσπονδίας του Αλεξαντρόβσκ με την αναρχοκομμουνιστική ομάδα του Γκουλιάι-Πόλε για την υφαρπαγή περισσότερων όπλων. Ο στόχος ήταν ένα τάγμα που βρισκόταν στο Όρεκοφ, όπου οι αναρχικοί είχαν πετύχει νίκες παλαιότερα. Οι στρατιώτες του τάγματος, που ήταν μέρος του 48ου Συντάγματος του Μπέρντιανσκ, ήταν χωρισμένοι περίπου στη μέση· οι μισοί υποστή-

⁵ Σ.τ.Μ. Οι ντρουζίνες ήταν στρατιωτικές μονάδες ελεύθερων πολιτών (όχι πολεμιστών) που δρούσαν κατά τον μεσαίωνα στις σλάβικες χώρες και πολεμούσαν για να υπερασπιστούν τα συμφέροντα κάποιου άρχοντα, συνήθως πρίγκιπα. Στην επαναστατημένη ρωσία η λέξη χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει κάποιες πολιτοφυλακές. Σαν λέξη υπάρχει και σε κάποιες σλαβικές διαλέκτους της θράκης και μεταφράζεται ως «παρέα».

ριζαν το ουκρανικό κεντρικό ράντα και οι άλλοι μισοί τον στρατηγό Καλέντιν. Η επιχείρηση στέφθηκε και πάλι με επιτυχία. Ο περιφερειακός διοικητής των μπολσεβίκων, Μπογκντάνοφ, ενθουσιάστηκε με την κατάσχεση των όπλων, ανάμεσα στα οποία υπήρχαν και κάποιοι όλμοι. Προφανώς υπέθεσε πως μιας και η Μαρούσια ήταν ακόμα αναπληρώτρια επικεφαλής του ρέβκομ του Αλεξαντρόβσκ, τα όπλα θα καταλήγαν στα χέρια του. Αντ' αυτού πήγαν όλα στο Γκουλίαι-Πόλε. Το περιστατικό σήμανε και το τέλος της αφοσίωσης της Μαρούσια προς τις αρχές του αριστερού μπλοκ. Από εδώ και πέρα δρούσε ανεξάρτητα.

Ο διοικητής των σοβιετικών δυνάμεων στην ουκρανία ήταν ο Βλαντιμίρ Αντόνοφ-Οβσέγενκο, ένας από τους λίγους μπολσεβίκους που είχε σπουδάσει σε στρατιωτική ακαδημία. Η Μαρούσια του ασκούσε σημαντική επιρροή, επειδή είχε βοηθήσει στην εγκαθίδρυση της σοβιετικής εξουσίας σε τρεις σημαντικές ουκρανικές πόλεις. Την ανακήρυξε «διοικήτρια ενός σχηματισμού έφιππων αποσπασμάτων στη στέπα της ουκρανίας» και της διέθεσε ένα σημαντικό χρηματικό ποσό, το οποίο χρησιμοποίησε για να εξοπλίσει την επονομαζόμενη «Η ντρουζίνα της μάχης για ελευθερία». Ήταν η μόνη γυναίκα διοικήτρια μιας μεγάλης επαναστατικής δύναμης στην ουκρανία – μια αταμάνσα.

Η «ντρουζίνα της μάχης για ελευθερία» ήταν εξοπλισμένη με δύο μεγάλα κανόνια και ένα θωρακισμένο βαγόνι-πλατφόρμα. Τα βαγόνια ήταν φορτωμένα με θωρακισμένα αμάξια, ιππήλατα πολυβόλα (τα ταχάνκα), άλογα και στρατεύματα, κάτι που σήμαινε ότι η κίνηση του αποσπάσματος σε καμία περίπτωση δεν περιοριζό-

ταν στις σιδηροδρομικές γραμμές. Τα τρένα ήταν διακοσμημένα με πανό που έγραφαν «Η απελευθέρωση των εργατών είναι υπόθεση των ίδιων των εργατών», «Ζήτω η αναρχία», «Η εξουσία γεννά παράσιτα» και «Η αναρχία είναι η μητέρα της τάξης». Οι στρατιώτες τρέφονταν καλύτερα και ήταν πιο καλά εξοπλισμένοι συγκριτικά με πολλές μονάδες του κόκκινου στρατού. Αν και δεν υπήρχε επίσημη στολή, οι στρατιώτες είχαν σίγουρα το δικό τους στυλ. Μακριά μαλλιά (κάτι ασύννητες για εκείνη την εποχή), πηλίκια από μαλλί προβάτου, σακάκια υπηρεσίας αξιωματικών, κόκκινες βράκες και ζώνες με πυρομαχικά, ήταν κάποια από τα συνηθισμένα στοιχεία. Η ντρουζίνα αποτελούταν από έναν πυρήνα πολιτοφυλάκων που ήταν αφοσιωμένος στη Μαρούσια και μια ευρύτερη ομάδα που άλλαζε σύνθεση ανά τακτά διαστήματα. Στην πολιτοφυλακή συμπεριλαμβάνονταν και αρκετοί ναύτες της μαύρης θάλασσας, που ήταν γνωστοί για τη μαχητικότητά τους σε όλη την ουκρανία.

Με τις μαύρες σημαίες και τα κανόνια, τα πολεμικά τρένα της Μαρούσια έμοιαζαν με πειρατικά πλοία που ταξίδευαν στην ουκρανική στέπα. Ένας παρατηρητής, ο Ι.Ζ. Στάινμπεργκ, των αριστερών εσέρων, συνέκρινε τα τρένα με τον ιπτάμενο ολλανδό, που μπορούσε να εμφανιστεί οποτεδήποτε, οπουδήποτε. Ταξιδεύοντας με τρένα, η ντρουζίνα προέλαυε προς τους εχθρούς της, που τον Γενάρη του 1918 συνιστούσαν οι Λευκές φρουρές και το ουκρανικό κεντρικό ράντα.

Οι αναρχικοί συμμετείχαν στην εγκαθίδρυση της σοβιετικής εξουσίας στην Κριμαία. Η ντρουζίνα και ένα ακόμα αναρχικό απόσπασμα κατέλαβαν την παραθεριστική πόλη της Γιάλτας και λεηλάτησαν το

Λιβάντια Πάλας (Livadia Palace)⁶ . Αρκετές δεκάδες αξιωματικών δέχτηκαν πυρά. Στη συνέχεια η Μαρούσια πήγε στη Σεβαστούπολη, όπου μαράζωναν στη φυλακή οκτώ αναρχικοί. Οι αρχές των μπολσεβίκων απελευθέρωσαν τους κρατούμενους χωρίς να περιμένουν την αταμάνσα. Η Μαρούσια πέρασε κάποιο καιρό στην πόλη Φεοντοσίγια, όπου εκλέχτηκε στο εκτελεστικό του σοβιέτ των αγροτών και μπόρεσε να οργανώσει και άλλες μαύρες φρουρές.

Οι μάχες του Γελισάβετγκραντ

Στις 28 Ιανουαρίου του 1918, η ντρουζίνα εμφανίστηκε στο Γελισάβετγκραντ, μια σημαντική πόλη στη νοτιο-κεντρική ουκρανία. Η παρουσία της εκεί επέτρεψε στην τοπική μπολσεβίκικη οργάνωση να καταλάβει το σοβιέτ της πόλης με ένα αιματηρό πραξικόπημα, διώχνοντας του ουκρανούς εσέρους και στρατιώτες και να στήσει το δικό της ρέβκομ. Σύντομα η Μαρούσια επιδόθηκε στη συνήθειά της να προκαλεί χάος. Έχοντας ακούσει πολλά παράπονα για τον τοπικό στρατιωτικό κομισάριο, τον συνταγματάρχη Βλαντιμίροφ, πήγε στη γειτονιά του και τον εκτέλεσε. Κατόπιν οργάνωσε συστηματικές λεηλασίες των μαγαζιών της πόλης και μοίρασε τα αγαθά στους φτωχούς. Παρατηρώντας ότι οι άνθρωποι κατέληγαν τελικά με πράγματα που δεν χρειάζονταν, διέταξε την ανταλλαγή των αγαθών αν και αυτό ήταν ρητά απαγορευμένο από το καθεστώς των μπολσεβίκων.

Έπειτα η Μαρούσια συναντήθηκε με το ρέβκομ και άσκησε δριμύα κριτική στις δραστηριότητές τους. Είπε ότι τα μέλη ήταν «ανεκτι-

⁶ Το Λιβάντια Πάλας ήταν η καλοκαιρινή εξοχική κατοικία του τελευταίου τσάρου της ρωσίας, Νικολάου Β', και της οικογένειάς του.

κά προς την αστική τάξη». Ήταν υπέρ της ανελέητης απαλλοτρίωσης εξολοκλήρου της ιδιοκτησίας που είχε αποκτηθεί μέσω της εργασίας άλλων και η απάντησή της σε όποια απόπειρα αντίδρασης ήταν βίαιη. Το να ανήκει κανείς στην τάξη των εκμεταλλευτών ήταν από μόνο του έγκλημα, σύμφωνα με τη Μαρούσια, και συμπεριελάμβανε ακόμα και τα μέλη του ρέβκομ σε αυτή τη συνομοταξία. Απειλסה να διαλύσει το ρέβκομ και να εκτελέσει τον πρόεδρό του, διότι η ντρουζίνα ήταν ενάντια σε κάθε είδους κυβερνητικό όργανο και δεν είχε ανατρέψει το σοβιέτ ώστε αυτό να αντικατασταθεί από κάποιο άλλο γραφειοκρατικό όργανο.

Η μπολσεβίκικη διοίκηση της πόλης ήταν πολύ προβληματισμένη με έναν λόγο σαν κι αυτόν και απάντησε με την κλασική γραφειοκρατική μέθοδο του να στήσει μια ειδική «επιτροπή για τον έλεγχο των σχέσεων με τη Μαρούσια». Η εν λόγω επιτροπή επισκέφτηκε τη Μαρούσια στο αρχηγείο της και της ζήτησε ευγενικά να εγκαταλείψει την πόλη, αφήνοντας να εννοηθεί ότι το ρέβκομ διέθετε σημαντικές ένοπλες δυνάμεις. Η Μαρούσια δεν εντυπωσιάστηκε από αυτή την απειλή, έφυγε όμως μερικές ημέρες αργότερα φορτωμένη με όπλα από ένα τοπικό κολλέγιο αξιωματικών, αφότου το σώμα των σπουδαστών του προσχώρησε στις γραμμές της.

Στις 9 Φεβρουαρίου του 1918 μια συνθήκη ειρήνης υπογράφηκε ανάμεσα στην ράντα της κεντρικής ουκρανίας και τις κεντρικές δυνάμεις. Η κεντρική ράντα είχε αρχίσει να χάνει έδαφος απέναντι στο αριστερό μπλοκ και μια από τις διατάξεις της συνθήκης επέτρεπε στα αυτοκρατορικά στρατεύματα της γερμανίας και της αυστρο-ουγγαρίας να επιβάλλουν την «τάξη» στο ουκρανικό έδαφος. Τα γερμανικά

και τα αυστρο-ουγγρικά στρατεύματα εισέβαλαν τότε στην ουκρανία και - υποβοηθούμενα από τις δυνάμεις της κεντρικής ράντα- προχώρησαν απωθώντας και ανατρέποντας τις επαναστατικές δυνάμεις.

Εν τω μεταξύ στο Γελισιάβετγκραντ τα γεγονότα πήραν τραγική τροπή. Η πόλη υπέστη τον τρόπο του εμφυλίου πολέμου. Με τις γερμανικές δυνάμεις να πλησιάζουν την πόλη, οι μπολσεβίκοι άρχισαν βιαστικά να εκκενώνουν τα στρατεύματα και τους θεσμούς, αφήνοντας ένα κενό εξουσίας. Την ημέρα αφού έφυγε το ρέβκομ, μια καινούρια κυβέρνηση με το όνομα «προσωρινή επιτροπή της επανάστασης» (VKR) ξαφνικά εμφανίστηκε. Τα μέλη της είχαν προκύψει από αυτούς που ανήκαν στο σοβιέτ που είχε προηγουμένως ανατραπεί. Όποιοι μπολσεβίκοι είχαν απομείνει στην πόλη συλλαμβάνονταν και έμπαιναν φυλακή. Οι νέες αρχές, συνειδητοποιώντας ότι χρειαζόνταν στρατιωτική δύναμη για να προστατευτούν από τα μπολσεβίικα στρατεύματα που υποχωρούσαν, στρατολόγησαν αξιωματικούς που κρύβονταν και «καθάρισαν» την εξοχή από όποιο στρατιωτικό προσωπικό είχε επιστρέψει. Πήραν νεοσύλλεκτους χωρικούς από τα κοντινά χωριά και έγινε επίταξη των βαγονιών τους. Δόθηκαν όπλα σε όποιον ήταν διατεθειμένος να πολεμήσει το αριστερό μπλοκ και τους συμμάχους τους.

Η ντρουζίνα επέστρεψε αναπάντεχα στην πόλη. Το απόσπασμα της Μαρούσια ήταν πολύ ισχυρό και στον οπλισμό του περιελάμβανε και πέντε οπλισμένα αυτοκίνητα. Αρχικά υπήρξαν κάποιες μέρες ειρήνης ανάμεσα στις νέες πολιτικές αρχές και τους αναρχικούς. Η ντρουζίνα κατέλαβε τον σιδηροδρομικό σταθμό και ενόχλησε τους πολίτες κυρίως με αναρχικά τραγούδια. Οι αναρχικοί έστειλαν ένα

φορτηγό την ημέρα για να μαζέψουν «συνδρομές» από τους αστούς. Οι μπολσεβίκοι κρατούμενοι παρέμειναν στη φυλακή.

Τότε ξέσπασε κρίση. Έγινε μια ληστεία στο τεράστιο εργοστάσιο Ελβόρτα – 40.000 ρούβλια κλάπηκαν από το γραφείο μισθοδοσίας και δεν μπόρεσαν να πληρωθούν οι εργάτες. Άγριες φήμες κυκλοφόρησαν ότι ευθύνονταν οι αναρχικοί και ότι σκόπευαν να εκδικηθούν την πόλη για τους φυλακισμένους μπολσεβίκους. Η Μαρούσια αποφάσισε να πάει η ίδια στο εργοστάσιο και να εξηγήσει την κατάσταση στους εργάτες, ότι δηλαδή το θεωρούσε όλο αυτό προβοκάτσια από δεξιά στοιχεία.

Η αίθουσα συγκεντρώσεων στο εργοστάσιο ήταν ασφυκτικά γεμάτη όταν έφτασε η Μαρούσια (το εργατικό δυναμικό του εργοστασίου αριθμούσε γύρω στους 5,000). Άφησε τη συνοδεία της στην πόρτα, μπήκε στην αίθουσα μόνη της και πήρε το λόγο. Όμως δεν μπόρεσε να ασκήσει τις ρητορικές της ικανότητες – φώναζαν και έβριζαν ασταμάτητα από κάτω. Εκνευρισμένη που δεν μπορούσε να μιλήσει, έβγαλε δύο περίστροφα από τη ζώνη της και πυροβόλησε πάνω από τα κεφάλια του ακροατηρίου. Ακολούθησε πανικός. Έσπασαν πόρτες και κόσμος πηδούσε έξω από σπασμένα παράθυρα. Οι συνοδοί της Μαρούσια έτρεξαν μέσα στην αίθουσα και την έσωσαν. Καθώς επέστρεφε στο σταθμό το αυτοκίνητό της δέχτηκε πυρά και η ίδια τραυματίστηκε ελαφρά.

Σήμανε συναγερμός στην πόλη και τα στρατεύματα της νέας κυβέρνησης πήγαν προς το σταθμό. Έγιναν μάχες δρόμου για αρκετές ώρες. Υπήρχαν πολλές απώλειες καθώς οι αναρχικοί αμύνθηκαν με

πολυβόλα όπλα και χειροβομβίδες. Αλλά πολλές φορές υπερίσχυαν σε αριθμό οι επιτιθέμενοι και η Μαρούσια αναγκάστηκε να κάνει μια δύσκολη οπισθοχώρηση προς τη στέπα, σταματώντας στο Κανάτοβο, τον πρώτο σταθμό στη γραμμή. Σε εκείνο το σημείο η Μαρούσια συνειδητοποίησε ότι κάποιιοι από τους στρατιώτες της είχαν πιαστεί αιχμάλωτοι και ξανασυγκρούστηκε με τον εχθρό για να τους σώσει.

Τελικά οι δυνάμεις των μπολσεβίκων έφτασαν από το μέτωπο υπό την ηγεσία του Αλεξάντερ Μπελενκέβιτς, ενός υψηλά ιστάμενου αξιωματικού, και απαίτησαν να παραδοθεί η πόλη. Δεν ικανοποιήθηκε το αίτημά τους, οπότε προχώρησαν δυναμικά στο κέντρο της πόλης, όπου δέχτηκαν επίθεση απ' όλες τις πλευρές. Ύστερα από μια τρίωρη μάχη, η μονάδα του Μπελενκέβιτς σχεδόν αφανίστηκε με πολλά από τα στρατεύματά του να πιάνονται αιχμάλωτα. Ο ίδιος ο Μπελενκέβιτς ίσα που κατάφερε να δραπετεύσει με τρένο. Οι αρχές της πόλης άρχισαν να εκτελούν κάποιους από τους αιχμαλώτους. Οι δυνάμεις τους τώρα ήταν υπό την ηγεσία δύο απόστρατων στρατηγών.

Η Μαρούσια προχώρησε προς την πόλη κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής από το βορρά, αλλά, συναντώντας αντίσταση στα προάστια, αποβιβάστηκε και λούφαξε.

Το VKR τώρα είχε στη διάθεσή του χιλιάδες στρατεύματα με το σύνθημα «κάτω η αναρχία!». Ήταν εξοπλισμένοι και με βαρύ και ελαφρύ οπλισμό, πολυβόλα, ακόμα και τρία αεροπλάνα. Με σκοπό να εξοργίσουν τον πληθυσμό, κυκλοφόρησαν μια ιστορία ότι η Μαρούσια λεπλατούσε εικόνες από τις εκκλησίες. Καταδείχτηκε ως αρχηγός μιας συμμορίας κλεφτών.

Ένας πόλεμος φθοράς συνεχίστηκε ακριβώς έξω από την πόλη σε μήκος μερικών χιλιομέτρων. Υπήρχαν συνεχή πυρά από πυροβόλα όπλα και βαρύ πυροβολικό. Ο ιδιοκτήτης ενός αποστακτηρίου, ονόματι Μακέγιεφ, διέθεσε απεριόριστες ποσότητες οινοπνευματωδών στα στρατεύματα που υπερασπιζονταν την πόλη. Για να διατηρήσουν το κρέας για τα κανόνια, σκάναραν την πόλη για λιποτάκτες, τους οποίους τους γύριζαν στο μέτωπο. Υπήρχαν δύο γραμμές χαρακωμάτων: η πίσω γραμμή ήταν επανδρωμένη από αξιωματικούς με οπλοπολυβόλα των οποίων η δουλειά ήταν να μπλοκάρουν την όποια υποχώρηση.

Για δύο μέρες (24-25 Φεβρουαρίου 1918) η μάχη ταλαντευόταν μπρος-πίσω. Στις 26 Φεβρουαρίου, η Μαρούσια έλαβε σημαντικές ενισχύσεις με τη μορφή ενός τάγματος κόκκινης φρουράς από την πόλη Καμένσκ, χίλιους εργάτες με μια ελαφριά πυροβολαρχία και πυροβόλα όπλα. Προχώρησαν σε επίθεση με τα στρατεύματα της Μαρούσια.

Οι κόκκινοι φρουροί δεν τα πήγαν καλά στη μάχη. Τα στρατεύματα του VKR τους πήραν τον οπλισμό και 65 από αυτούς πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Εν τω μεταξύ το πυροβολικό των υπερασπιστών της πόλης είχε το πλεονέκτημα των αναγνωριστικών αεροπλάνων τα οποία έριχναν και βόμβες. Η επίθεση των αναρχικών εμποδίστηκε κοντά στα εχθρικά χαρακώματα. Αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν ακόμα πιο πίσω, μέχρι το σταθμό της Ζναμένκα. Εκεί ανέκτησαν καινούριες δυνάμεις από ένα άλλο τάγμα υπό του αριστερού εσέρου συνταγματάρχη Μουράβιεφ, ο οποίος είχε πάρει το Κίεβο από την κεντρική ράντα μερικές μέρες νωρίτερα για λογαριασμό του αριστερού μπλοκ.

Οι αρχές του VRK στην πόλη δήλωναν υπέρ της κεντρικής ράντα και έστειλαν απεσταλμένους στις γερμανο – ουκρανικές δυνάμεις που πλησίαζαν για άμεση βοήθεια. Αλλά ήταν ήδη πολύ αργά. Με το να μάχεται την Μαρούσια στο βόρειο τμήμα της πόλης, το VRK είχε αφήσει το νότιο τμήμα ακάλυπτο. Ένα οπλισμένο τρένο, γνωστό ως «ελευθερία ή θάνατος», μπήκε στην πόλη υπό τις διαταγές του μπολσεβίκου ναύτη Πολυπάνοφ. Τα τάγματα φρουράς στην πόλη παραδόθηκαν χωρίς μάχη. Οι ναύτες πήγαν κατευθείαν στις αρχές του VRK και απαίτησαν την απελευθέρωση όλων των κρατούμενων, και των στρατιωτών της Μαρούσια. Το VRK αναγκάστηκε να συμμορφωθεί. Τα στρατεύματα του VRK στο βόρειο τμήμα της πόλης ανακάλυψαν ότι ήταν σε μπολσεβίκικα χέρια.

Η Μαρούσια και ο Μουράβγεφ τώρα έμπαιναν στην πόλη. Έλαβαν χώρα κι άλλες λεπτασίες όχι μόνο από τους αναρχικούς. Αλλά δεν έγιναν μαζικά αντίποινα. Στην πραγματικότητα, ο Πολυπάνοφ είπε σε μία μαζική συνάντηση ότι η τριήμερη μάχη ήταν το αποτέλεσμα μιας παρεξήγησης. Οι κόκκινοι παρέμειναν στην εξουσία στο Γελισιάβετγκραντ μέχρι τη νύχτα της 19ης Μαρτίου του 1918, οπότε και εγκατέλειψαν την πόλη. Τρεις μέρες αργότερα έφτασε το πρώτο γερμανικό τρένο.

Οι μάχες του Γελισιάβετγκραντ ήταν ένα παράδειγμα του εμφυλίου πολέμου στην ουκρανία – απελπισμένοι διαπληκτισμοί μεταξύ φανατικών αντιπάλων, με ένα ακόμα πιο δυνατό τρίτο μέλος να μαζεύει τα λάφυρα. Το Γελισιάβετγκραντ επρόκειτο να αλλάξει πολλά χέρια αρκετές ακόμα φορές προτού οι μπολσεβίκοι το πάρουν τελικά.

Η μεγάλη υποχώρηση

Το αριστερό μπλοκ προσπάθησε να οργανώσει αντίσταση στις γερμανικές δυνάμεις στο όνομα της κυβέρνησης-μαριονέτας που είχαν στήσει στο Χάρκοβο. Αυτός ήταν ένας πολύ άνισρος ανταγωνισμός: μιλώντας μόνο με νούμερα, τα γερμανικά στρατεύματα και οι σύμμαχοί τους μετρούσαν σε σύνολο 400.000 με 600.000 στρατιώτες σε αντίθεση με τις δυνάμεις του αριστερού μπλοκ με γύρω στους 30.000 συμπεριλαμβανομένων και των αρκετών χιλιάδων αναρχικών τμημάτων. Ωστόσο, υπήρχε παραπάνω από συμβολική αντίσταση και η κατάληψη της ουκρανίας από τις κεντρικές δυνάμεις πήρε σχεδόν όλη την άνοιξη του 1918.

Η ντρουζίνα σταμάτησε στην πόλη της Μπερεσόβκα στη νότια ουκρανία και προσπάθησε να αποσπάσει ένα τεράστιο ποσό χρημάτων από τους κατοίκους.

Η αντίσταση ήρθε από μια απίθανη πηγή, ένα αντίζηλο αναρχικό απόσπασμα με επικεφαλής τον Γκριγκόρι Κοτόβσκι. Ο Κοτόβσκι ήταν ένας πραγματικός ληστής πριν την επανάσταση και ηγέτης μιας συμμορίας που ειδικευόταν σε ένοπλες ληστείες και εκβιασμούς. Η επανάσταση τον είχε γλιτώσει από την εκτέλεση. Τώρα όμως επέμενε ώστε οι κάτοικοι της Μπερεσόβκα να μη δώσουν στη Μαρούσια ούτε ένα καπίκι⁷. Δεδομένης της υπεροχής του σε όπλα, η Μαρούσια αναγκάστηκε να υποχωρήσει.

⁷ Σ.τ.Μ. Ονομασία κερμάτων σε χώρες της ανατολικής ευρώπης, ιστορικά συνδεδεμένο με την οικονομία της ρωσίας. Έχει τη μικρότερη αξία σε ένα νομισματικό σύστημα.

Η ντρουζίνα τώρα άφησε το τρένο και διέσχισε τη χώρα με άλογα. Το απόσπασμα προκαλούσε μεγάλη εντύπωση καθώς είχαν βάλει τα άλογά τους να προχωρούν σύμφωνα με το χρώμα τους: «μία σειρά από μαύρα, μία σειρά από κεραμιδί, και μία σειρά από άσπρα – και πάλι, μαύρο, κεραμιδί, και άσπρο. Καθώς κοιτάζες προς τα πίσω έβλεπες να κάθονται στα ταχάνκα πάνω σε χαλιά και γούνες και να παίζουν ακορντεόν». Η ίδια η Μαρούσια ήταν επάνω σε ένα λευκό άλογο και πολλά από τα στρατεύματα ήταν ντυμένα εξ ολοκλήρου με δέρματα ενώ άλλοι είχαν ακόμα τις ναυτικές στολές τους. Ως συνήθως η ντρουζίνα προκάλεσε το φθόνο της κόκκινης φρουράς οι οποίοι την σχολίαζαν ως «σκυλίσιο γάμο» και με άλλες ακόμα χειρότερες φράσεις.

Για τα τάγματα των κόκκινων που αποχωρούσαν είχε οριστεί ένα ραντεβού σε μία τεράστια έπαυλη κοντά στο χωριό Πριομπρασένκα. Όταν η Μαρούσια έφτασε βρήκε υπεύθυνο έναν κόκκινο διοικητή, τον Ιβάν Ματβέγιεφ. Την κάλεσε στο γραφείο του και εκείνη του είπε ότι θα ήταν διατεθειμένη να πάρει εντολές από εκείνον «τη στιγμή που όλα τα τάγματα θα έχουν φτάσει και θα είναι ξεκάθαρο ποιος έχει τους περισσότερους ανθρώπους». Το μόνο που την απασχολούσε, είπε στον Ματβέγιεφ, ήταν να μοιραστούν τα πράγματα που βρέθηκαν στην έπαυλη, ξεκινώντας από τα ρούχα. Είχε ήδη φτιάξει ένα αρχείο με τα φορέματα, τα πανωφόρια και τις φούστες που κρέμονταν στις τεράστιες ντουλάπες. «Η ιδιοκτησία των γαιοκτημόνων», είπε, «δεν ανήκει σε ένα συγκεκριμένο απόσπασμα, αλλά σε όλο το σύνολο. Αφήστε τους ανθρώπους να πάρουν ό,τι θέλουν». Ο Ματβέγιεφ, φανερά ενοχλημένος, αρνήθηκε «για λόγους αρχής» να συζητήσει για «κουρέλια». Η Μαρούσια βγήκε έξω οργισμένη χτυπώντας την πόρτα πίσω της.

Οι μπολσεβίκοι αποφάσισαν να αφοπλίσουν την ντρουζίνα προτού εμφανιστούν και άλλοι αναρχικοί. Κάλεσαν σε γενική συνάντηση όλων των ταγμάτων στην οποία σκόπευαν να συλλάβουν τους αναρχικούς και να τους αφοπλίσουν. Ήταν μια τεράστια συγκέντρωση σε εξωτερικό χώρο στο κέντρο του κτήματος. Η Μαρούσια πήγε με λίγα, όχι όλα τα στρατεύματά της. Οι μπολσεβίκοι άρχισαν να μιλάνε για την αναγκαιότητα της ενότητας και της πειθαρχίας. Η Μαρούσια κατάλαβε πού το πήγαιναν, όταν ένας από τους ομιλητές άρχισε να διαμαρτύρεται για τους αναρχικούς, και έκανε νόημα στους δικούς της να αποχωρήσουν. Όταν οι μπολσεβίκοι τελικά έδωσαν διαταγή να συλληφθούν οι αναρχικοί, εκείνοι είχαν ήδη ξεγλιστρήσει από την έπαυλη με τα άλογά τους και τα ταχάνκα.

Η ντρουζίνα έφτασε σε μια σιδηροδρομική γραμμή και φόρτωσε τα τρένα. Η Μαρούσια αποφάσισε να πάει προς την πόλη καταγωγής της, το Αλεξάντροβσκ και να προσπαθήσει να το υπερασπιστεί από τους γερμανούς εισβολείς. Η πόλη ήταν γεμάτη από τάγματα της κόκκινης φρουράς που υποχωρούσαν. Αφότου η Μαρούσια είχε φύγει λίγες βδομάδες νωρίτερα, οι σχέσεις μεταξύ της αναρχικής ομοσπονδίας και των μπολσεβίκων είχαν πάρει την κάτω βόλτα. Παρόλα αυτά, οι μπολσεβίκοι ήταν χαρούμενοι που έβλεπαν τη Μαρούσια εξαιτίας την φήμης της ως μαχήτρια.

Στις 13 Απριλίου του 1918, στρατιωτικές μονάδες των ουκρανικών Sich Rilemen⁸ εισέβαλαν στην πόλη και κατέλαβαν τον σιδηροδρομικό σταθμό. Σε μία αποθήκη εκεί κοντά βρέθηκε το πτώμα

⁸ Σ.τ.Μ. Οι Sich Rilemen ήταν μια από τις πρώτες τακτικές μονάδες του στρατού της λαϊκής δημοκρατίας της ουκρανίας.

μιας νεαρής γυναίκας ντυμένο με δέρμα. Αμέσως εξαπλώθηκε στην πόλη η φήμη ότι η διάσημη Μαρούσια ήταν νεκρή. Όντως, η Μαρούσια είχε συμμετάσχει στη μάχη, αλλά ήταν πάρα πολύ ζωντανή. Μια μέρα αργότερα οι Rilemen διώχθηκαν έξω από την πόλη και αναγκάστηκαν να διαφύγουν κατεβαίνοντας τον ποταμό Δνειπέρο μέσα σε βάρκες.

Στις 18 Απριλίου οι γερμανοί τελικά μπόκαν στο Αλεξάντροβσκ. Η ντρουζίνα ήταν το τελευταίο απόσπασμα που έφυγε από την καταδικασμένη πόλη. Με κατεύθυνση ανατολικά, η ντρουζίνα σταμάτησε στο σταθμό της Τσαρεκονσταντίνοβα, όπου η Μαρούσια συνάντησε έναν αποκαρδιωμένο Νέστορ Μαχνό. Ένα εθνικιστικό στρατιωτικό πραξικόπημα στο Γκουλιάι-Πόλε είχε ήδη οδηγήσει στη σύλληψη των τοπικών ρέβκομ και σοβιέτ ενώ ο Μαχνό έλειπε. Η Μαρούσια πρότεινε μια αποστολή διάσωσης αλλά γνώριζε ότι δεν μπορούσε να τη φέρει εις πέρας μόνη της. Πρώτα τηλεγράφησε στον ναύτη Πολυπάνοφ αλλά εκείνος αρνήθηκε, όπως και ο ναύτης Στεπάνοφ ο οποίος επίσης περνούσε από το σταθμό με ένα τρένο γεμάτο από πρόσφυγες. Τελικά, συντάχθηκε με ένα τάγμα της σιβηρικής κόκκινης φρουράς με ηγέτη τον Πετρένκο. Η Μαρούσια είχε ακόμα κάνα δυο οπλισμένα βαγόνια τα οποία πρότεινε να χρησιμοποιήσουν στην κεφαλή της επίθεσης (το Γκουλιάι-Πόλε απείχε 8 χιλιόμετρα -σχεδόν 5 μίλια- από τον κοντινότερο σταθμό τρένου). Τότε η Μαρούσια έλαβε ειδοποίηση ότι οι γερμανοί είχαν καταλάβει το Πολόγκι, ακριβώς πάνω στη γραμμή που θα χρειαζόταν για να πάει στο Γκουλιάι-Πόλε. Αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σχέδιό της και να κατευθυνθεί ακόμα πιο ανατολικά.

Δίκη στην Ταγκανρόγκ

Τα μπολσεβίκικα και αναρχικά αποσπάσματα στην αριστερή-όχθη⁹ (ανατολικά) της ουκρανίας κατευθύνθηκαν όλα προς την Ταγκανρόγκ στην αζοφική θάλασσα, την τότε τοποθεσία της υπό φυγήν ουκρανικής σοβιετικής κυβέρνησης. Οι μπολσεβίκοι δεν είχαν καμία ελπίδα να παραμείνουν σε κανένα μέρος της ουκρανίας και, όσο τους αφορούσε, τα αναρχικά στρατεύματα δεν ήταν πλέον απαραίτητα. Στην πραγματικότητα, με τη συνεχή τους αγκιτάτσια ενάντια στις πολιτικές του κόμματος του κράτους, αποτελούσαν ένα ιδεολογικό εμπόδιο.

Οι αρχές στη Μόσχα είχαν ήδη λάβει μέτρα να ξεφορτωθούν τους ενοχλητικούς τους συμμάχους. Στις 12 Απριλίου του 1918 η ομοσπονδία των αναρχικών ομάδων στη Μόσχα κατεστάλη και σχεδόν 400 άτομα συνελήφθησαν. Οι μπολσεβίκοι προπαγάνδισαν αυτό το γεγονός ως μια αστυνομική επιχείρηση ενάντια σε εγκληματικά στοιχεία παρά ως την εξάλειψη του πολιτικού ανταγωνισμού. Οι αναρχικοί στη ρωσία ήταν υπερβολικά αδύναμοι για να αντικρούσουν αυτή τη δράση, η ουκρανία όμως ήταν μια εντελώς διαφορετική ιστορία.

Φθάνοντας στην Ταγκανρόγκ, η Μαρούσια βρέθηκε να είναι κατηγορούμενη για εγκατάλειψη του μετώπου (εναντίον των γερμανών) χωρίς άδεια. Το έργο της σύλληψής της και του αφοπλισμού της ντρουζίνα έπεσε στην μονάδα της κόκκινης φρουράς που διοικούσε ο Κασκίν. Η Μαρούσια συνελήφθη στα γραφεία της κεντρικής εκτε-

⁹ Σ.τ.Μ Αριστερή όχθη, δηλαδή το τμήμα της ουκρανίας στην αριστερή όχθη του ποταμού Δνείπερου.

λεστικής επιτροπής της ουκρανίας. Καθώς την πήγαιναν συνοδεία έξω από το κτήριο, είδε τον πολύ γνωστό μολδαβικό Ζατόνσκι. Τον ρώτησε γιατί την έχουν συλλάβει. Όταν ο Ζατόνσκι απάντησε «δεν έχω ιδέα», η Μαρούσια τον έφτυσε και τον αποκάλεσε «ψεύτη υποκριτή».

Ούτε ο αφοπλισμός της ντρουζίνα πήγε ομαλά. Τα στρατεύματα αρνήθηκαν να μεταφερθούν στην ταξιαρχία του Κασκίν και απαίτησαν να μάθουν πού κρατούνταν η Μαρούσια. Η αναρχική ομοσπονδία της Ταγκανρόγκ και τα αναρχικά αποσπάσματα που κατέφταναν συνεχώς επίσης απαίτησαν οι μολδαβικοί να εξηγήσουν τις πράξεις τους. Ακόμα και οι τοπικοί αριστεροί εσέροι υποστήριξαν τους αναρχικούς.

Ύστερα από επαφή με τους αναρχικούς, ο μολδαβικός αρχιστράτηγος Αντόνοφ-Οβσεγιένκο έστειλε ένα υποστηρικτικό τηλεγράφημα: «Το τάγμα της Μαρίας Νικιφόροβα, και η ίδια συντρόφισσα Νικιφόροβα, μου είναι πολύ γνωστά. Αντί να καταστέλλουμε τέτοιους επαναστατικούς σχηματισμούς, θα έπρεπε να τους δημιουργούμε». Τηλεγραφήματα υποστήριξης ήρθαν επίσης και από διάφορους άλλους διοικητές της κόκκινης φρουράς. Και μέσα στην Ταγκανρόγκ έφτασε ένα σπλισμένο τρένο υπό τη διοίκηση του αναρχικού Γκαρίν, ενός προσωπικού φίλου της Μαρούσια.

Η κύρια κατηγορία των μολδαβικών ενάντια στη Μαρούσια ήταν η λεηλασία του Γελισάβετγκραντ και πριν και μετά την ακροδεξιά εξέγερση εκεί. Η άλλη κύρια κατηγορία ήταν η εγκατάλειψη του μετώπου, αν και τα στρατεύματα του Κασκίν είχαν φύγει από το μέτωπο πριν από της Μαρούσια. Οι αναρχικοί είχαν αγανακτήσει από

την υποκρισία των μπολσεβίκων οι οποίοι είχαν χρησιμοποιήσει τη δύναμη των αναρχικών στις πρώτες γραμμές του εμφυλίου πολέμου, ενώ τους χτυπούσαν πισώπλατα στα μετόπισθεν.

Ένα «δικαστήριο επαναστατικής τιμής» σχηματίστηκε στα τέλη του Απρίλη του 1918. Η δικαστική έδρα αποτελείτο από δύο τοπικούς μπολσεβίκους, δύο τοπικούς αριστερούς εσέρους, και δύο αντιπροσώπους της αριστερού μπλοκ κυβέρνησης της ουκρανίας. Οι μπολσεβίκοι παρουσίασαν μια σειρά από μάρτυρες οι οποίοι κατηγορήσαν τη Μαρούσια για εγκλήματα που τιμωρούνταν με θάνατο. Υπήρξαν όμως και πολλοί μάρτυρες υπεράσπισης στον γεμάτο από κόσμο δικαστήριο, άνθρωποι που αμφισβητούσαν την κατάθεση των μαρτύρων κατηγορίας και αναφέρθηκαν στις υπηρεσίες της Μαρούσια στην επανάσταση. Ο αναρχικός Γκαρίν σημείωσε ότι η Μαρούσια είχε πίστη στη δικαιοσύνη του επαναστατικού δικαστηρίου και προσέθεσε, «Εάν θεωρούσα ότι δεν είχε, το τάγμα μου θα την απελευθέρωνε με τη βία».

Τελικά η Μαρούσια απαλλάχθηκε από όλες τις κατηγορίες και δόθηκε πίσω στη ντροζίνα ο οπλισμός της. Η Μαρούσια και ο Μαχνό (επίσης παρών στη Ταγκανρόγκ) κανόνισαν μια σειρά από διαλέξεις στο τοπικό θέατρο και σε διάφορους χώρους εργασίας πάνω στο θέμα: «Η άμυνα της επανάστασης – ενάντια στον αυστρο-γερμανικό στρατό στο μέτωπο – ενάντια στις κυβερνητικές αρχές στα μετόπισθεν». Οι δυο τους εξέδωσαν και ένα φυλλάδιο πάνω στο θέμα.

Η Μαρούσια και ο Μαχνό τότε χωρίστηκαν. Ο Μαχνό και άλλοι πρόσφυγες από το Γκουλιάι-Πόλε αποφάσισαν να επιστρέψουν σπι-

τι και να κάνουν έναν αντιστασιακό αγώνα ενάντια στους γερμανούς και την κεντρική ράντα. Κάποιοι από το Γκουλιάι-Πόλε πήγαν με τη ντρουζίνα. Η πίεση των γερμανών σύντομα ανάγκασε τους μπολσεβίκους και τους αναρχικούς να υποχωρήσουν στο Ροστόφ επί του Ντον. Οι αναρχικοί συνέλεξαν πολύτιμα αρχεία από τις τοπικές τράπεζες – τίτλους ιδιοκτησίας, συμφωνίες δανείων, και ομόλογα – και τα έκαψαν σε μία φωτιά στην κεντρική πλατεία (κάποιοι κυνικοί σημείωσαν ότι γλίτωσαν τα χαρτονομίσματα).

Ένας αυτόπτης μάρτυρας περιέγραψε το τσούρμο της Μαρούσια: «Έμοιαζαν με ισπανούς με μακριά μαλλιά και μαύρες κάπες... Ένα ζευγάρι από μεγάλα πιστόλια εξείχε από τις ζώνες τους, κουβαλούσαν χειροβομβίδες στις τσέπες τους. Οι νεότεροι φορούσαν παντελόνια καμπάνα και χρυσά βραχιόλια».

Τελικά, η γερμανική επέλαση σταμάτησε και η μεγάλη οπισθοχώρηση θα μπορούσε να έρθει σε ένα τέλος. Αλλά τώρα οι μπολσεβίκοι είχαν φτάσει σε ένα σημείο όπου πλειοψηφούσαν σε αριθμό και θα μπορούσαν με ασφάλεια να αφοπλίσουν τους αναρχικούς. Η Μαρούσια κατάλαβε τι πήγαινε να γίνει και ξεγλίστρησε από την παγίδα. Η ντρουζίνα έκανε ένα επικίνδυνο ταξίδι βόρεια μέσα από την περιοχή Ντον, ταξιδεύοντας κατά μήκος μιας σιδηροδρομικής γραμμής που ήταν υπό τον μερικό έλεγχο των Λευκών κοζάκων, για να φτάσει στη ρωσική πόλη Βορόνεζ, όπου ένα καινούριο μέτωπο πήγαινε να σχηματιστεί.

Είναι δύσκολο να ακολουθήσουμε τις δραστηριότητες της Μαρούσια στους μήνες που ακολούθησαν. Η ντρουζίνα επισκέφτηκε

ένα σύνολο ρωσικών πόλεων κοντά στα σύνορα με την ουκρανία. Όσο η ουκρανία ήταν υπό γερμανική κατοχή ήταν αδύνατον για την Μαρούσια να συνεχίσει φανερές δράσεις στην ουκρανία.

Βρίσκοντας την κεντρική ράντα υπερβολικά ριζοσπαστική για τα γούστα τους, οι γερμανοί ιμπεριαλιστές την αντικατέστησαν με μια κυβέρνηση-μαριονέτα υπό τον διοικητή Σκοροπάτσκι. Αλλά το Νοέμβριο του 1918, οι γερμανοί έχασαν τον παγκόσμιο πόλεμο. Σαν αποτέλεσμα της εκεχειρίας τους ζητήθηκε να εκκενώσουν την ουκρανία. Η κυβέρνηση του Σκοροπάτσκι γρήγορα κατέρρευσε και αντικαταστάθηκε από το Ντιρεκτοράτο (Dyrektoriia, Directory), ένα πιο ριζοσπαστικό εθνικιστικό γκρουπ του οποίου ηγετική φιγούρα ήταν ο Σιμών Πετλιούρα. Η ουκρανία ήταν τώρα ευάλωτη σε μια ακόμα μπολσεβίκικη εισβολή και σε λεηλατητές, όπως η Μαρούσια, και επαναστάτες χωρικούς, όπως οι μαχνοβίτες.

Το φθινόπωρο του 1918, η ντρουζίνα ήταν μέλος του τάγματος μάχης μιας ανάμικτης δύναμης που κατέλαβε την Οδησσό από τους Λευκούς οι οποίοι είχαν καταλάβει την πόλη σε ένα κενό εξουσίας που προκλήθηκε από την απόσυρση των γερμανών. Η Μαρούσια τότε έκαψε τη φυλακή της Οδησσού. Η κατάληψη της Οδησσού ήταν σύντομη· οι Λευκοί, με υποστήριξη από συμμαχικά στρατεύματα (γαλλικά και ελληνικά) σύντομα πήραν πίσω τον έλεγχο.

Δίκη στη Μόσχα

Έπειτα η Μαρούσια εμφανίστηκε στη ρώσικη πόλη Σαράτοβ, προσωρινό σπίτι για πολλούς αναρχικούς πρόσφυγες από την ου-

κρανία. Εκεί συνελήφθη από το τάγμα του τοπικού σοβιέτ και η ντρουζίνα αφοπλίστηκε. Κατά τη διάρκεια του κόκκινου τρόμου που λυσομανούσε τότε (έχοντας πυροδοτηθεί από την απόπειρα δολοφονίας του Λένιν από έναν εσέρο), η Μαρούσια θα μπορούσε να έχει εκτελεστεί χωρίς δίκη. Απ' ό,τι φαίνεται οι τοπικοί τσεκιστές (μυστική αστυνομία) δίσταζαν να εκτελέσουν μία «ηρωίδα της επανάστασης» η οποία θα μπορούσε να είχε γνωρίσει και τον Λένιν στο Παρίσι πριν την επανάσταση.

Η Μαρούσια μεταφέρθηκε στη Μόσχα και μπήκε στη φυλακή Μπουτίрки (όπου είχε περάσει πολλά χρόνια ο Μαχνό). Σύντομα όμως βγήκε με εγγύηση γιατί ακόμα είχε υψηλά ιστάμενους φίλους. Ο αναρχικός Καρελίν και ο μπολσεβίκος Αντόνοφ-Οβσεγιένκο ήταν έτοιμοι να εγγυηθούν για την καλή της συμπεριφορά. Ο άντρας της, ο πολωνός αναρχικός Μπζόστεκ, βρισκόταν επίσης στη Μόσχα. Όπως πολλοί πρώην κάτοικοι της ρωσικής αυτοκρατορίας με επαναστατικά διαπιστευτήρια, του είχε δοθεί μια σημαντική δουλειά στη νέα διοίκηση. Ενώ περίμενε τη δίκη, η Μαρούσια άδραξε την ευκαιρία να γραφτεί στο Proletkult¹⁰, ένα επίσημα αναγνωρισμένο κίνημα το οποίο ενθάρρυνε τους εργάτες να αναπτύσσουν τα καλλιτεχνικά τους ταλέντα.

Η Μαρούσια δικάστηκε στη Μόσχα στις 21-23 Ιανουαρίου του 1919 από ένα δικαστήριο «επαναστατικής τιμής». Οι μπολσεβίκοι δεν δίστασαν να την κατηγορήσουν για εγκλήματα για τα οποία είχε ήδη αθωωθεί στην Ταγκανρόγκ, υποκινούμενοι από τη δική τους εξόριστη

¹⁰ Σ.τ.Μ Proletkult: ένα πειραματικό σοβιετικό καλλιτεχνικό ίδρυμα που δημιουργήθηκε σε συνδυασμό με τη ρωσική επανάσταση του 1917.

ουκρανική κυβέρνηση-μαριονέτα. Εκείνη η κυβέρνηση είχε συστήσει μια ειδική επιτροπή για να διεξάγει έρευνα για τα «εγκλήματα» της. Σύμφωνα με τον πρόεδρο αυτής της επιτροπής, τον Γιούρι Πιατάκοβ, η ντρουζίνα «αποδιοργάνωσε την άμυνα ενάντια στους γερμανούς και τους Λευκούς φρουρούς» και η ίδια η Μαρούσια «με τη μάσκα της υπερασπίστριας του προλεταριάτου απασχολούνταν με τα πλιάτσικα. Είναι απλά μια ληστής που δρα κρυφά από τη σοβιετική εξουσία».

Σύμφωνα με το κατηγορητήριο, «η Μ. Νικιφόροβα χωρίς τη συγκατάθεση των τοπικών σοβιετιών διεξήγαγε σε πολλές πόλεις κατασχέσεις από μαγαζιά στρατιωτικού υλικού, ιδιωτικά μαγαζιά και σωματεία· επέβαλε σε γαιοκτήμονες τεράστιες συνδρομές χρημάτων· και μάζεψε όπλα και πολεμικό εξοπλισμό που είχαν εγκαταλείψει παραστρατιωτικοί. Όταν τα σοβιέτ διαμαρτυρήθηκαν, τους απείλησε, περικυκλώνοντας τα κτήριά τους με οπλοπολυβόλα και συλλαμβάνοντας μέλη των εκτελεστικών επιτροπών. Το τάγμα της εκτέλεσε έναν διοικητή τάγματος και για τη μη εκτέλεση εντολών καταδίκασε σε εκτέλεση τον πρόεδρο του σοβιέτ του Γελισαβέτγκραντ και άλλους».

Ο παλιός της φίλος Καρέλιν κατέθεσε ως μάρτυρας υπεράσπισης και την περιέγραψε ως ανιδιοτελή: «Ό,τι είχε το χάρισε σε συντρόφους που γνώριζε ελάχιστα. Δεν κρατούσε ούτε ένα καπίκι για τον εαυτό της. Χάρισε τα πάντα». Ο Καρέλιν κατέθεσε επίσης ότι απείχε εντελώς από το αλκοόλ.

Η ετυμηγορία δημοσιεύτηκε στην Πράβδα στις 25 Ιανουαρίου του 1919. Η Μαρούσια βρέθηκε ένοχη ότι «κηλίδωσε τη σοβιετική

εξουσία με τις πράξεις της και με τις δράσεις του τάγματός της σε αρκετές περιπτώσεις· και για ανυπακοή σε σχέση με τα τοπικά σοβιέτ στη σφαίρα των στρατιωτικών δραστηριοτήτων». Αθωώθηκε σε σχέση με τις λεηλασίες και τις παράνομες κατασχέσεις.

Η Μαρούσια θα μπορούσε εύκολα να έχει εκτελεστεί για τα εγκλήματα για τα οποία καταδικάστηκε. Ωστόσο το δικαστήριο την καταδίκασε σε «στέρψη του δικαιώματος να κατέχει υπεύθυνες θέσεις για έξι μήνες από την ημερομηνία της καταδίκης». Το δικαστήριο ανακοίνωσε ότι είχε λάβει υπόψιν του τις υπηρεσίες της Μαρούσια στον αγώνα για σοβιετική εξουσία και ενάντια στους γερμανούς.

Επιστροφή στο Γκουλιάι-Πόλε

Αν και η καταδίκη της ήταν ελαφριά, στη Μαρούσια φαινόταν βαριά. Έξι μήνες ήταν μεγάλο διάστημα σε συνθήκες εμφυλίου πολέμου. Οπότε σχεδόν αμέσως κατευθύνθηκε στο Γκουλιάι-Πόλε, όπου ο Μαχνό είχε διαμορφώσει έναν αναρχικό θύλακα έχοντας διώξει τους Λευκούς και τους εθνικιστές. Ο Μαχνό ήρθε σε μια συμφωνία με τους μπολσεβίκους στις 19 Φεβρουαρίου του 1919 η οποία του έδωσε το ελεύθερο να σχηματίσει μια αναρχική κοινότητα. Τα μικράς εμβέλειας σχέδια του Μαχνό δεν συμπεριελάμβαναν σύγκρουση με τους μπολσεβίκους. Επομένως δεν ήταν ιδιαίτερα χαρούμενος όταν εμφανίστηκε η Μαρούσια, καθώς γνώριζε τις άσχημες σχέσεις της με τους μπολσεβίκους. Ο Μαχνό της ξεκαθάρισε ότι σκόπευε να επιτηρεί τους όρους της ποινής της. Της ζητήθηκε να απασχοληθεί με τα νηπιαγωγεία, τα σχολεία, και τα νοσοκομεία και όχι με στρατιωτικά ζητήματα.

Ένα άσχημο περιστατικό συνέβη στο 2ο συνέδριο των σοβιέτ στην περιφέρεια του Γκουλιάι-Πόλε την άνοιξη του 1919. Η Μαρούσια, αν και δεν ήταν επίσημη εκπρόσωπος, ζήτησε να μιλήσει. Όταν άρχισε να επιτίθεται στους μπολσεβίκους, οι χωρικοί αναστατώθηκαν. Πιο πολύ τους απασχολούσαν οι Λευκοί σε εκείνο το σημείο – οι μπολσεβίκοι ήταν οι σύμμαχοί τους. Ο Μαχνό, πάντα λιγάκι δημαγωγικός όταν επρόκειτο για τους χωρικούς, την έπιασε και την τράβηξε μακριά από την εξέδρα.

Ανεξάρτητα από τις δημόσιες διαφωνίες τους, η Μαρούσια και ο Μαχνό συνέχισαν να δουλεύουν μαζί. Η Μαρούσια έκανε ταξίδια στο Αλεξαντρόβσκ - κατ' όνομα υπό τον έλεγχο των μπολσεβίκων – περιοχή την οποία ο Μαχνό ήθελε να τη βάλει στη σφαίρα της επιρροής του. Οι μπολσεβίκοι απάντησαν με το να συλλάβουν τους αναρχικούς που τη φιλοξένησαν, αν και δεν θεωρούταν επίσημα εχθρός της σοβιετικής εξουσίας.

Αρκετοί υψηλά ιστάμενοι μπολσεβίκοι ηγέτες επισκέφτηκαν το Γκουλιάι-Πόλε την άνοιξη του 1919, ανάμεσά τους οι Αντόνοφ-Οβσεγένκο, Λεβ Καμένεβ, και Κλιμεντ Βοροσίλοφ. Η Μαρούσια ήταν κάτι σαν οικοδέσποινα σε αυτές τις επισκέψεις και άσκησε πίεση στον Καμένεβ να μειώσει την ποινή της από το δικαστήριο της Μόσχας σε τρεις μήνες. Απ' ό,τι φάνηκε, τα κατάφερε.

Οι επισκέψεις των μπολσεβίκων ηγετών είχαν έναν σκοτεινό σκοπό: προσπαθούσαν να αποφασίσουν πότε να σταματήσουν να χρησιμοποιούν τους μαχνοβίτες ως κρέας για τα κανόνια ενάντια στους Λευκούς και να προχωρήσουν στη ρευστοποίησή τους. Οι

μπολσεβίκοι είχαν ήδη καταστείλει τις αναρχικές οργανώσεις στις ουκρανικές πόλεις που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο τους. Απαγορευόταν στους αναρχικούς να κάνουν συνελεύσεις ή εκδηλώσεις, τα τυπογραφεία τους είχαν κλείσει, και συλλαμβάνονταν με κάθε είδους πρόσχημα. Αυτό οδήγησε στην εισροή αναρχικών από αστικά κέντρα προς το Γκουλιάι-Πόλε με αποτέλεσμα η περιοχή να είναι υπό τον έλεγχο των μαχνοβιτών.

Επιστροφή στην παράνομη ένοπλη αντίσταση

Αφού η ποινή της τακτοποιήθηκε, η Μαρούσια πήγε στο λιμάνι Μπερντιάνσκ της αζοφικής θάλασσας το Μάιο του 1919, και οργάνωσε ένα νέο απόσπασμα χρησιμοποιώντας αφοσιωμένους ενόπλους από το προσωπικό της αντι-κατασκοπείας του Μαχνό και αναρχικούς πρόσφυγες από τις πόλεις. Μεταξύ των μελών αυτής της ομάδας ήταν και ο άντρας της ο Μπζόστεκ. Είχε έρθει στην ουκρανία όχι για να επισκεφτεί τη γυναίκα του αλλά για να στρατολογήσει έμπειρους τρομοκράτες για μια παράνομη αντιστασιακή ομάδα στη Μόσχα.

Νωρίς μες στον Ιούνιο ο Μαχνό και το στρατιωτικό του προσωπικό ανακηρύχθηκαν παράνομοι από το σοβιετικό κράτος. Αυτή ήταν μια εξαιρετικά τεταμένη εποχή για τους ουκρανούς αναρχικούς. Ενώ έδιναν μια μάχη που έχαναν ενάντια στους Λευκούς στα ανατολικά, τώρα δέχονταν επίθεση στα μετόπισθεν από τους μπολσεβίκους. Ο Μαχνό ανταποκρίθηκε προσπαθώντας να περισώσει κάποια στρατιωτική δυνατότητα. Η Μαρούσια είχε άλλα σχέδια.

Μη μπορώντας πια να συγκροτήσει στο πεδίο μια κανονική στρατιωτική δύναμη, η Μαρούσια αποφάσισε να ξεκινήσει έναν πόλεμο αντίστασης ενάντια στους εχθρούς της. Πρώτα όμως χρειαζόταν χρήματα. Μαθαίνοντας για την παράνομη κατάσταση του Μαχνό, τον συνάντησε μαζί με τους ακολούθους της στο σταθμό του Μπολσόι Τόκμακ. Τον συνάντησε στο βαγόνι του και απαίτησε χρήματα για τις τρομοκρατικές της δραστηριότητες. Ο Μαχνό έβρισε και τράβηξε το όπλο του. Ήταν πολύ αργός – η Μαρούσια ήδη είχε βγάλει το δικό της. Μετά από μία οξύτατη λογομαχία ο Μαχνό της έδωσε 250.000 ρούβλια από το ταμείο του και της είπε να πάει να χαθεί.

Η Μαρούσια χώρισε την ομάδα της σε τρία τμήματα από περίπου 20 άτομα. Η μια ομάδα υπό τους Τσερνιάκ και Γκρομώφ στάλθηκε στη σιβηρία για να ανατινάξει το αρχηγείο του Λευκού δικτάτορα Κολτσάκ. Έφτασαν στη σιβηρία αλλά δεν πρόλαβαν τον Κολτσάκ και κατέληξαν να ενσωματωθούν στο αντι-Λευκό αντιστασιακό κίνημα.

Η δεύτερη ομάδα υπό των Κοβάλεβιτς και Σομπόλεφ πήγε βόρεια στην Καρκοβία να ελευθερώσει του μαχνοβίτες φυλακισμένους και να ανατινάξει το αρχηγείο της μονάδας των τσεκά. Οι φυλακισμένοι όμως είχαν ήδη εκτελεστεί και οι τσεκιστές είχαν εκκενώσει την πόλη. Οπότε η ομάδα πήγε στη Μόσχα για να οργανώσει μια τρομοκρατική επίθεση στην ηγεσία των μπολσεβίκων. Κατά την προετοιμασία γι' αυτό έκαναν διάφορες ένοπλες ληστείες στη Μόσχα και σε κοντινές πόλεις για να συγκεντρώσουν χρήματα. Στις 25 Σεπτέμβρη του 1919, ανατίναξαν με βόμβα μια συνάντηση της επιτροπής της Μόσχας του κόμματος των μπολσεβίκων, σκοτώνοντας 12 και τραυματίζοντας 55 εξέχοντα μέλη του κόμματος. Στο ανθρωποκυνηγητό

που ακολούθησε η ομάδα αφανίστηκε. Αφότου σκοτώθηκαν οι Κοβάλεβιτς και Σομπόλεφ σε ανταλλαγή πυροβολισμών, η υπόλοιπη ομάδα κρύφτηκε σε ένα αγροτικό σπίτι και επέλεξαν να ανατινάξουν τους εαυτούς τους μαζί με κάποιους τσεκιστές.

Η τρίτη ομάδα, στην οποία βρίσκονταν και η Μαρούσια και ο Μπζόστεκ, κατευθύνθηκε προς την Κριμαία, τότε υπό τον έλεγχο των Λευκών, με την πρόθεση να ανατινάξουν το αρχηγείο του στρατηγού Ντενίκιν, αρχηγού των Λευκών στρατευμάτων στη νότια ρωσία. Το αρχηγείο του Ντενίκιν ήταν στο Ροστόφ επί του Ντον τότε αλλά ίσως η Μαρούσια να ήθελε να αναζητήσει βοήθεια, οικονομική ή άλλη, από τους αναρχικούς της Κριμαίας.

Η τελευταία δίκη

Οι τελευταίες μέρες της Μαρούσια έχουν για πολύ καιρό αποτελέσει θέμα διάφορων θρύλων, ως αποτελέσματα του ότι τα γεγονότα στη λευκή Κριμαία ήταν σχεδόν αδύνατον να είναι γνωστά για τους ανθρώπους σε «επαναστατημένο έδαφος». Οι μακροβίτες Τσουντόφ και Μπέλας δίνουν αμφότεροι αντιφατικές ιστορίες, όπως και ο Αντόνοφ-Θβσεγιένκο. Μόνο σε πιο πρόσφατα χρόνια έχουν έρθει στο φως έγγραφα τα οποία ξεδιαλύνουν το μυστήριο.

Στις 11 Αυγούστου του 1919, η Μαρούσια αναγνωρίστηκε στο δρόμο στη Σεβαστούπολη και συνελήφθη μαζί με τον άντρα της από τους Λευκούς. Η ομάδα της Μαρούσια, απελπισμένοι που δεν μπορούσαν να τη σώσουν, πήγαν προς την περιοχή Κουμπάν, όπου συμμετείχαν σε αντιστασιακές δράσεις στα μετόπισθεν των Λευκών.

Η σύλληψη της Μαρούσια ήταν ένας μεγάλος θρίαμβος για την αντι-κατασκοπεΐα των Λευκών και τους πήρε ένα μήνα για να συγκεντρώσουν στοιχεία για την υπόθεση εναντίον της (δύσκολο να γίνει σε συνθήκες εμφυλίου πολέμου). Η δίκη της, στην ουσία στρατοδικείο, έγινε στις 16 Σεπτεμβρίου του 1919 ενώπιον του Στρατηγού Σουμποτίν, διοικητή του φρουρίου της Σεβαστούπολης. Το κατηγορητήριο ήταν:

1. *Το άτομο που αυτοαποκαλείται Μαρία Γκρικόρεβνα Μπζόστεκ, επίσης γνωστή και ως Μαρούσια Νικιφόροβα, κατηγορείται για τα ακόλουθα: κατά την περίοδο 1918-1919, και ενώ διοικούσε ένα τάγμα αναρχο-κομμουνιστών, έκανε εκτελέσεις αξιωματικών και ειρηνικών κατοίκων, και ζητούσε αιματηρά, ανελέητα αντίποινα ενάντια στους αστούς και τους αντεπαναστάτες. Για παράδειγμα: το 1918 μεταξύ των σταθμών Περεγιέζντνα και Λεσίσκα, με δική της διαταγή, αρκετοί αξιωματικοί εκτελέστηκαν, συγκεκριμένα, ο αξιωματικός Γκριγκορένκο· το Νοέμβριο του 1918 μπήκε στην πόλη Ροστόφ επί του Ντον με τάγματα αναρχικών και υποκίνησε έναν όχλο ζητώντας αιματηρά αντίποινα εναντίον αστών και αντεπαναστατών· το Δεκέμβριο του 1918, ενώ διοικούσε ένα ένοπλο τάγμα, συμμετείχε μαζί με τα στρατεύματα του Πετλιούρα στην κατάληψη της Οδησσού, όπου κατόπιν έλαβε μέρος στον εμπρησμό της φυλακής της Οδησσού, όπου ο αρχιφύλακας Περελέσιν σκοτώθηκε· τον Ιούνιο του 1919 στην Μελιτόπολη 26 άτομα εκτελέστηκαν με δική της διαταγή, συμπεριλαμβανομένου και του Τιμοφεί Ρόζκοβ. Αυτές οι κατηγορίες συμπεριλαμβάνουν εγκλήματα που εμπίπτουν στα άρθρα 108 και 109 του ποινικού κώδικα του εθελοντικού στρατού.*

2. Ο Βίτολ Στάνισλαβ Μπζόστεκ κατηγορείται, όχι ότι έλαβε μέρος στα εγκλήματα του Μέρους 1, αλλά ότι γνώριζε γι' αυτά και κάλυπτε τη Μ. Νικιφόροβα από τις αρχές.

Και οι δύο κατηγορούμενοι κρίθηκαν ένοχοι και καταδικάστηκαν σε θάνατο. Όπως καταδεικνύει το Μέρος 2 του κατηγορητηρίου, ο Β. Μπζόστεκ καταδικάστηκε για το «έγκλημα» του ότι ήταν ο σύζυγος της Μαρούσια.

Σύμφωνα με δημοσιογράφους στη δίκη η Μαρούσια ήταν ανυποχώρητη κατά τη διάρκεια όλων των διαδικασιών και έβρισε το δικαστήριο μόλις διαβάστηκε η καταδίκη της. «Έσπασε» μόνο για λίγο την ώρα που αποχαιρετούσε τον άντρα της. Και οι δυο τους εκτελέστηκαν.

Η εφημερίδα «Αλεξαντρόβσκ Telegraph» (η πόλη τώρα αποτελούσε Λευκό έδαφος) κοκορεύτηκε για τον θάνατό της στο φύλλο της 20ης Σεπτέμβρη του 1919: «Άλλος ένας πυλώνας του αναρχισμού έσπασε, άλλο ένα είδωλο της μαυρίλας κατέρρευσε από το βάθρο του... Θρύλοι σχηματίστηκαν γύρω από αυτή την "τσαρίτσα του αναρχισμού". Αρκετές φορές τραυματίστηκε, αρκετές φορές κόπηκε το κεφάλι της αλλά, όπως και η θρυλική Ύδρα, πάντα της φύτρωνε ένα καινούριο. Επιβίωνε και αναδυόταν ξανά, έτοιμη να χύσει κι άλλο αίμα... Και αν τώρα στην περιφέρειά μας οι απόγονοι της μαχνοβίτσας, τα απομεινάρια αυτού του διαβολικού δηλητηρίου, ακόμα προσπαθούν να εμποδίσουν την αναγέννηση μιας φυσιολογικής κοινωνίας και πιέζουν να ξαναχτίσουν το καθεστώς του Μαχνό, αυτό το τελευταίο χτύπημα σημαίνει ότι είμαστε μάρτυρες της κηδείας πάνω στον τάφο της μαχνοβίτσας».

Δυο βδομάδες αφού δημοσιεύτηκαν αυτές οι γραμμές, ο μαχνοβίτικος επαναστατικός στρατός πήρε το Αλεξαντρόβσκ από τους Λευκούς.

Ο θρύλος συνεχίζεται

Αφού η Μαρούσια είχε γλιτώσει από το θάνατο τόσες πολλές φορές, ήταν δύσκολο για τους ανθρώπους να πιστέψουν ότι είχε τελικά πεθάνει. Η δυσπιστία τους δημιούργησε τη δυνατότητα να εμφανιστούν ψεύτικες Μαρούσιες. Τουλάχιστον τρεις από αυτές τις αταμάνσα ήταν ενεργές στον εμφύλιο πόλεμο και προφανώς χρησιμοποιούσαν τον τρόπο που προκαλούσε το όνομα της Μαρούσια:

1. Η Μαρούσια Τσερνάγια διοικούσε ένα τάγμα ιππικού στον μαχνοβίτικο επαναστατικό στρατό στα 1920-1921. Σκοτώθηκε σε μάχη ενάντια στους κόκκινους.
2. Η Μαρούσια Σοκολόβσκαγια, μια 25χρονη ουκρανή εθνικίστρια δασκάλα, ανέλαβε το έφιππο τάγμα του αδελφού της αφού εκείνος σκοτώθηκε στη μάχη το 1919. Την έπιασαν και την εκτέλεσαν οι κόκκινοι.
3. Η Μαρούσια Κοσόβα ήταν μια αταμάνσα στην εξέγερση των χωρικών στο Ταμπόφ στα 1921-1922. Αφού κατεστάλη η εξέγερση, εξαφανίστηκε από την ιστορία.

Ένας άλλος θρύλος ήθελε τη Μαρούσια να δουλεύει ως ρωσίδα μυστική πράκτορας. Σύμφωνα με αυτή την ιστορία την έστειλαν στο Παρίσι σε μυστική αποστολή και ήταν αναμειγμένη στη δολοφονία του ουκρανού εθνικιστή ηγέτη Σιμόν Πετλιούρα. Τον Πετλιούρα τον

σκότωσε ένα πρώην μέλος του αναρχικού τάγματος του Κοτόβσκι. Η μόνη αλήθεια σε αυτή την ιστορία ίσως να είναι το γεγονός ότι αναρχικοί έκαναν τη δουλειά των μπολσεβίκων.

Η Μαρία Νικιφόροβα αντιπροσωπεύει την ανατρεπτική πλευρά της αναρχίας, την καταστροφή του παλιού για να ανοιχτεί ο δρόμος για το καινούριο. Αν και δεν είχε καμία επίδραση στην τελική πορεία τη ρωσικής επανάστασης, ίσως και να μπορούσε να έχει γιατί ήταν πάντα έτοιμη να δράσει βάσει των αρχών της σε κρίσιμες στιγμές. Αφιέρωσε τις αξιοσημείωτες ικανότητές της στο να μάχεται τις λεγόμενες των εχθρών της αλλά τελικά έχασε σε αυτόν τον άνισο αγώνα.

Μαρία Νικηφόροβα

πάνω αριστερά η σημαία της μακνοβτσίνα (αναγραφεται : θάνατος σε όλους όσους στέκονται εμπόδιο στην ελευθερία των εργατων)

κάτω αριστερά μακνοβίτικο τάγμα

δεξιά ο Νέστορ Μαχνό

«Η ουκρανή αναρχική Μαρία Νικιφόροβα έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στη ρωσική επανάσταση του 1917 και στον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε ως οργανώτρια, στρατιωτική διοικήτρια και τρομοκράτισσα.

Επαναστάτρια από την ηλικία των 16, δικάστηκε για τη ζωή της σε τέσσερις διαφορετικές περιπτώσεις υπό τρία διαφορετικά καθεστώτα και καταδικάστηκε δύο φορές σε θάνατο. Τα κατορθώματά της έγιναν το περιεχόμενο λαϊκών θρύλων. Όμως μπήκε στη «μαύρη λίστα» των επίσημων ιστορικών και η ιστορία της έμεινε στην αφάνεια για πολλές γενιές».

*Από το οπισθόφυλλο της έκδοσης
των Network of Anarchists*